Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

– .....II Afrika en de VOC: kaarten, plattegronden en topografische tekeningen, 1590-1806

– .....II Africa and the VOC: maps, plans and topographical drawings, 1590-1806

– .....Zuid-Afrika, de Kaapkolonie / South Africa, the Cape Colony

232. . . . Fredrici, 1788 :
Caart van de / S:t Helena en Saldhanna / Baaijen / met derzelver aangelegen Situatie.
Chart of / St. Helena Bay and Saldanha / Bay / with their adjoining Situation.

233. . . . Johan Christiaan Friderici, 1788 :
Plan van de S:t Helena Baaij / met de omleggende Situatie geleegen ten N. van de Caap de Goede Hoop.
Chart of St. Helena Bay / and its Environs situated North of the Cape of Good Hope.

234-235 [Du Miny,Valkenburg, de Bäer & Friderici] Josephus Jones, 1791 :
Plan van de S:t Helena Baay.
Chart of St. Helena Bay.

234. . . . Van Gennip 1785, [Cornelis Jacob van de Graafff], 1798 :
Figuratief Plan van de S:t Helena Baaij.
Chart of St. Helena Bay.

236-237 [Johannes Schumacher, 1779-1780] :
St Helena baaij.
St. Helena Bay.

236-237 [Johannes Schumacher, 1777-1778] :
[Panorama van de Oranjerivier].
[Panorama of the Orange River].

236-237 [Johannes Schumacher, 1779] :
Gesigt van de Oranjes rivier daar hij in zee loopt, op de brete van 28 graden 32 min. zuid.
View of the Orange River where it flows into the sea, at the latitude of 28 degrees 32 minutes South.

238. . . . Duminy, 1793 :
Litt.a C / Plan particulier de la Baye Elisabeth et L'isle de la Possession.
Litt.a C / Speciale kaart van de Elisabethsbaai en het Possession Eiland.
Litt.a C / Special chart of Eliszbeth Bay and Possession Island.

238. . . . Duminy, 1793 :
Litt. D / Plan particulier du Beschermers havre, de la Baye / Rhenius et Daniels.
Litt. D / Speciale kaart van Beschermershaven, de Rheniusbaai / en de Daniëlsbaai [Lüderitzbocht].
Litt. D / Special chart of Beschermershaven, Rhenius Bay and Daniels Bay [Lüderitz Bay].

239. . . . Duminy, 1793 :
Litt:a B / Plan particulier de Walvisch Baije.
Litt:a B / Speciale kaart van de Walvisbaai.
Litt:a B / Special chart of Walvis Bay.

240-242 C:J: v.d. G: 1798 :
Caart der Situatie van de Colonie / de Caap de Goede Hoop, en den Resorte van dien [...].
Map of the Situation of the Colony / of the Cape of Good Hope, and its Dependencies [...].

243 . . . [Pieter Potter, ca./c. 1661] :
[Kaart met een reisroute in het achterland ten noorden van de Kaap].
[Map with a travel itinerary in the hinterland to the north of the Cape].

243 . . . [Hendricq Lacus, ca./c. 1662] :
[Kaart met een reisroute in het achterland ten noorden van de Kaap].
[Map with a travel itinerary in the hinterland to the north of the Cape].

244-245 [Pieter Potter, 1656] :
[Kaart van het gebied ten noorden van de Kaap].
[Map of the area to the north of the Cape].

244-245 [HGL, ca./c. 1686] :
[Kaart van de verkenningsroute van de Kaap tot de Buffelsrivier].
[Map of the exploration itinerary from the Cape to the Buffels River].

Deel 3.8 / Part 3.8

246 . . . [Pieter Potter, 1659] :
[Kaart met reisroutes in het achterland ten noordoosten van de Kaap].
[Map with travel itineraries in the hinterland to the north-east of the Cape].

247. . . . [Johannes Schumacher, ca./c. 1779] :
Sogenaamde / Meerhofs Casteel / in het kleijne Namacqua Land. / Sijnde een hol in een klip.
The So-called / Meerhoff's Kasteel / in Namaqualand. / Being a cave in a cliff.

247. . . . [Hendrik Claudius, ca./c. 1685] :
[Gezicht op de Koperberg].
[View of the Koperberg].

247. . . . [Hendrik Claudius, ca./c. 1685] :
E.E.E.E. Een vlacte omtrent drie mijlen Noord-waarts van den Coperberg gelegen [...].
E.E.E.E. A plain situated about three miles to the North of the Koperberg [...].

248 . . . [Johannes Schumacher, ca./c. 1779] :
Kooper Berge.
Koperberg Hills.

248-249 C.F. Brink, 1761 :
Land Caarte / van een Gedeelte van / Zuijd Africa [...].
Map / of a Part of / South Africa [...].

250-251 [Johannes Schumacher, Robert Jacob Gordon, 1777-1780] :
[Kaart van de Kaapkolonie].
[Map of the Cape Colony].

253. . . . Barendse, 1786 :
Plan / van de Tafel Baay. / Waar ingebragt zijn, Eenige gedane / Peylingen.
Chart / of Table Bay. / To which have been added, Some / Soundings.

253. . . . [Anoniem/Anonymous, 1780-1785] :
[Kaart van het Paardeneiland].
[Map of Paarden Island].

254. . . . Barbier, 1787 :
Caart van het zogenaamde Paerden Eyland, na bij de Caap de Goede Hoop.
Map of the so-called Paarden Island, near the Cape of Good Hope.

254. . . . J: Jones, [1803] :
Plan / van de Situatie en Legging / van / Paarden Eyland / zynde 't Bouwbaar Land ter groote van Circa 160 Morgen.
Map / of the Situation and Layout / of / Paarden Island / being the Arable Land covering an area of About 160 Morgen.

255. . . . Henry Smart, 1809 :
Sketch of the Country between Cape Town and / Blue Berg [...].
Schets van het Land tussen Kaapstad en / Blouberg [...].

255. . . . [Anoniem/Anonymous, ca./c. 1806] :
[Afbeelding van de Slag bij Blouberg].
[Depiction of the Battle at Blouberg].

256. . . . J.W. Wernich, [ca./c. 1790] :
Plan / van de / Kerk te Zwartland.
Plan / of the / Church at Zwartland [Malmesbury].

256. . . . [Josephus Jones, ca./c. 1791] :
S.E.C. Post de Groene Cloov.
The Honourable Company's Post Groenkloof [Mamre].

257. . . . [Josephus Jones, ca./c. 1791] :
S.E.C. Post de Ganse Craal.
The Honourable Company's Post Ganzekraal.

257. . . . J:W: Wernich, [ca./c. 1791] :
Plan / van de in / Saldanha Baay. / Versogte Plaatzen.
Map / of the / Requested [grants for] Farmsteads. / in Saldanha Bay.

V Afrika / Africa

Atlas Maior
nationaalarchief
Universiteit Utrecht Faculteit Geowetenschappen
KNAG

St. Helenabaai (St. Helena Bay). Vasco da Gama vernoemde deze baai aan de westkust van Zuid-Afrika, gelegen op ongeveer 130 kilometer ten noorden van Kaapstad, bij de ontdekking tijdens zijn eerste reis naar Voor-Indië op 7 november 1497 naar de heilige Helena. Na hem werd de baai in de zestiende eeuw geregeld aangedaan door Portugese en andere schepen, maar behalve grote hoeveelheden vis werd er geen verversing gevonden. In 1598 zocht admiraal Cornelis de Houtman met de *Leeuw* en de *Leeuwin* van de Veersche Compagnie op weg naar Oost-Indië hier tevergeefs naar victualie, evenals admiraal Joris van Spilbergen in 1601 tijdens zijn reis voor De Moucheron naar Ceylon en Atjeh. In 1652 werden schipper Sijmen Turver en boekhouder Frederick Verburgh door Jan van Riebeeck met het jacht *Goede Hoope* op onderzoek uitgezonden naar de baai (blad 224 boven), zeven jaar later gevolgd door de landmeter Pieter Potter (blad 164 onder), maar buiten de visrijkdom konden zij er in hun rapportages weinig gunstigs over melden. Vanwege de groeiende vraag naar verse en gezouten vis voor de sterk toenemende slavenpopulatie aan de Kaap (Sleigh noemt in *Die Buiteposte* voor 1673 een afzet van bijna 5000 kilo per maand) gingen in de achttiende eeuw de Kaapse vissers die in de Saldanhabaai actief waren, steeds vaker door naar de St. Helenabaai. Op herhaalde geruchten als zouden de Fransen hier plannen hebben voor een eigen verversingsstation (zie ook bij de Saldanhabaai) werd in 1734 besloten VOC-bakens in de baai te plaatsen, evenals bij de verder noordelijk gelegen monding van de Olifantsrivier, waar zich al enkele trekboeren hadden gevestigd. Aan de voet van de Patrijsberg richtte de Compagnie een kleine post in, maar toen de Franse dreiging niet werd bewaarheid werd deze in 1736 weer verlaten. Daarna was de post periodiek voor kortere of langere tijd bezet naar aanleiding van nieuw oorlogsgevaar, zoals in 1746-1749, en in de oorlogsjaren 1781-1784 werden hier twee man ingekwartierd in een nabijgelegen boerderij omdat het posthuis zelf inmiddels te zeer vervallen was. In de tussenliggende perioden hielden de daar gevestigde boeren en vissers de baai in de gaten, die bij gevaar het bestuur in Kaapstad moesten alarmeren. Een Engels schip dat de Kaap had gemist deed in 1786 de St. Helenabaai aan en kon daar toen goed provianderen; zie blad 234 onder. Dit was voor gouverneur C.J. van de Graaff reden de boeren ter plaatse te verbieden vreemde naties van voedsel te voorzien. Drinkwater mocht wel worden ingeslagen. Zowel ter voorkoming van illegale voedselleveranties aan passerende schepen door plaatselijke boeren als om te verhinderen dat walvisvaarders van vreemde naties, die in de late achttiende eeuw toenemend actief werden in deze wateren, hier aan land kwamen, werd in 1787 opnieuw een post aan de St. Helenabaai ingericht (blad 232). Deze bleef ditmaal permanent bezet bleef en werd in 1803 bezocht door gouverneur J.W. Janssens op diens eerste inspectiereis in de kolonie.

St. Helena Bay (St. Helenabaai). Vasco da Gama named this bay on the west coast of South Africa, located about 130 kilometres to the north of Cape Town, after Saint Helena on 7 November 1497, during his first voyage to India. After him Portuguese and other ships regularly called at this bay in the sixteenth century, but apart from large quantities of fish they found no other supplies. In 1598 Admiral Cornelis de Houtman with the *Leeuw* and the *Leeuwin* belonging to the Veere Company looked for victuals there in vain on his way to the East Indies, as also Admiral Joris van Spilbergen in 1601 during his voyage for De Moucheron to Ceylon and Aceh. In 1652 Jan van Riebeeck sent skipper Sijmen Turver and bookkeeper Frederick Verburgh in the yacht *Goede Hoope* to investigate the bay (sheet 224 above), followed seven years later by the surveyor Pieter Potter (sheet 164 below), but besides the abundance of fish they were not able to say much of a positive nature in their reports. Because of the increasing demand for fresh and salted fish for the fast growing population of slaves at the Cape (Sleigh mentions in his *Die Buiteposte* a sale of almost 5000 kilograms per month in 1673), in the eighteenth century the Cape fishermen who were working in Saldanha Bay went on to St. Helena Bay ever more frequently. In view of repeated rumours that the French might have plans for their own victualling station there (see also at Saldanha Bay), in 1734 a decision was made to place VOC markers in the bay, and likewise at the mouth of Olifants River located further north, where several migrant farmers had already settled. The Company set up a small post at the foot of the Patrysberg, but when the threat from the French did not eventuate this was abandoned in 1736. After that the post was occupied periodically for a shorter or longer time because of new threats of war, as in 1746-1749, and in the war years 1781-1784 two men were quartered in a nearby farmhouse because the post itself had in the meantime become too derelict. In the intervening periods the farmers and fishermen living there kept an eye on the bay, and in case of danger had to raise the alarm with the authorities in Cape Town. An English ship that had missed the Cape called in St. Helena Bay in 1786 and was then able to obtain good provisions; see sheet 234 below. For Governor C.J. van de Graaff this was reason to forbid the local farmers to supply foreign nations with food, but the latter were allowed to take in water. In 1787 a post on St. Helena Bay was set up once more (sheet 232), both to prevent local farmers from supplying passing ships with food, and to prevent the whalers of foreign countries, who became increasingly active in these waters in the late eighteenth century, from landing here. This time it was permanently occupied, and Governor J.W. Janssens visited it in 1803 on his first tour of inspection in the colony.

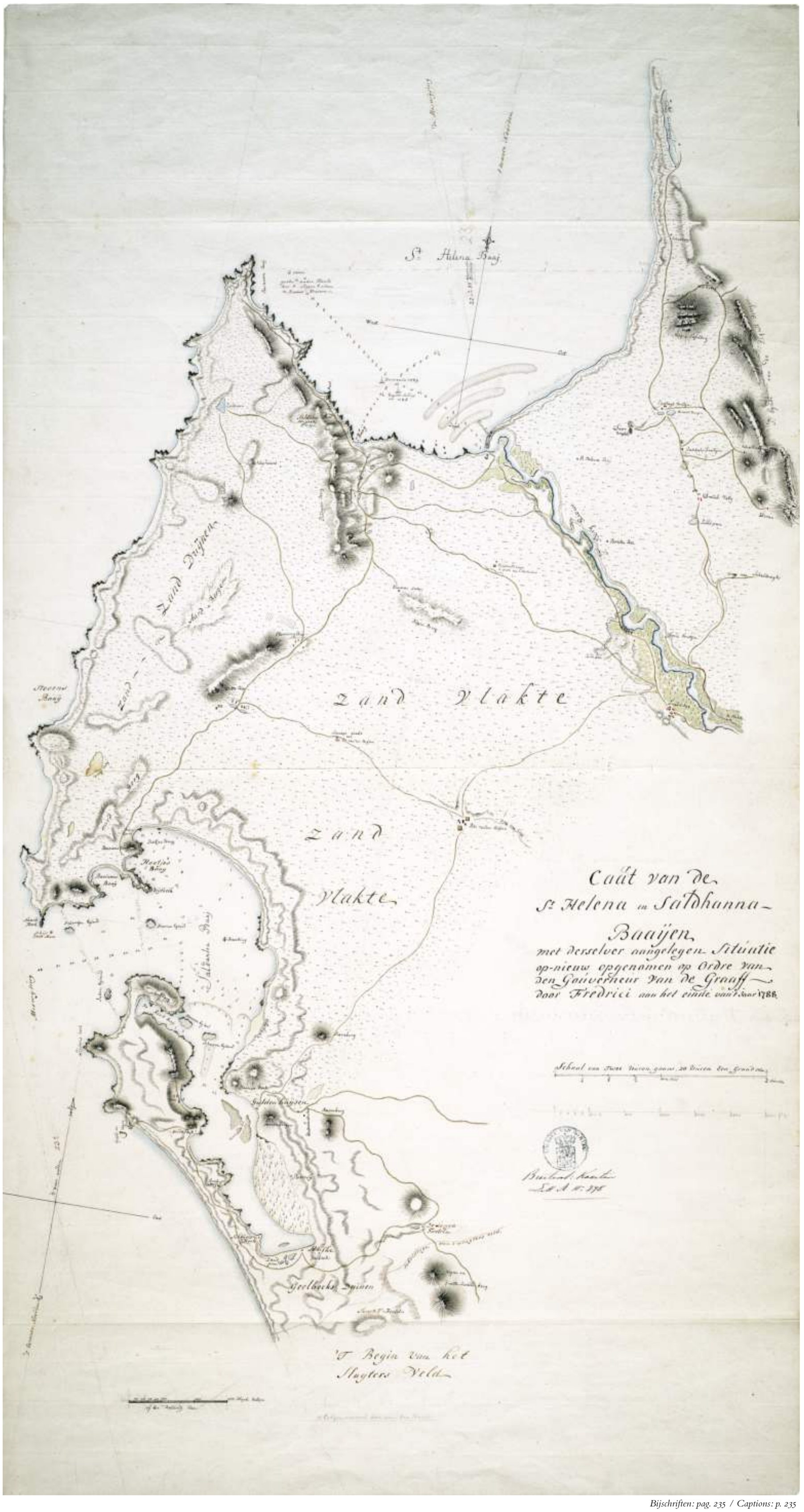

Bijschriften: pag. 235 / Captions: p. 235

Plan van de S.t Helena Baay
met de omleggende Situatie gelegen Ten N. van de Caap de Goede Hoop
Opgenomen en Gecarteerd op Ordre van den Ed.l Heer Gouverneur
Cornelis Jacob van de Graaff. door Johan Christiaan Friderici
in den Jaar 1780.
Schaal van 1000 Rhynl.e Roeden of een Hollandse Uur
ZAND, TUYNEN, EN EREUPEL BOSJES.
Berg River

Bijschriften: pag. 235 / Captions: p. 235

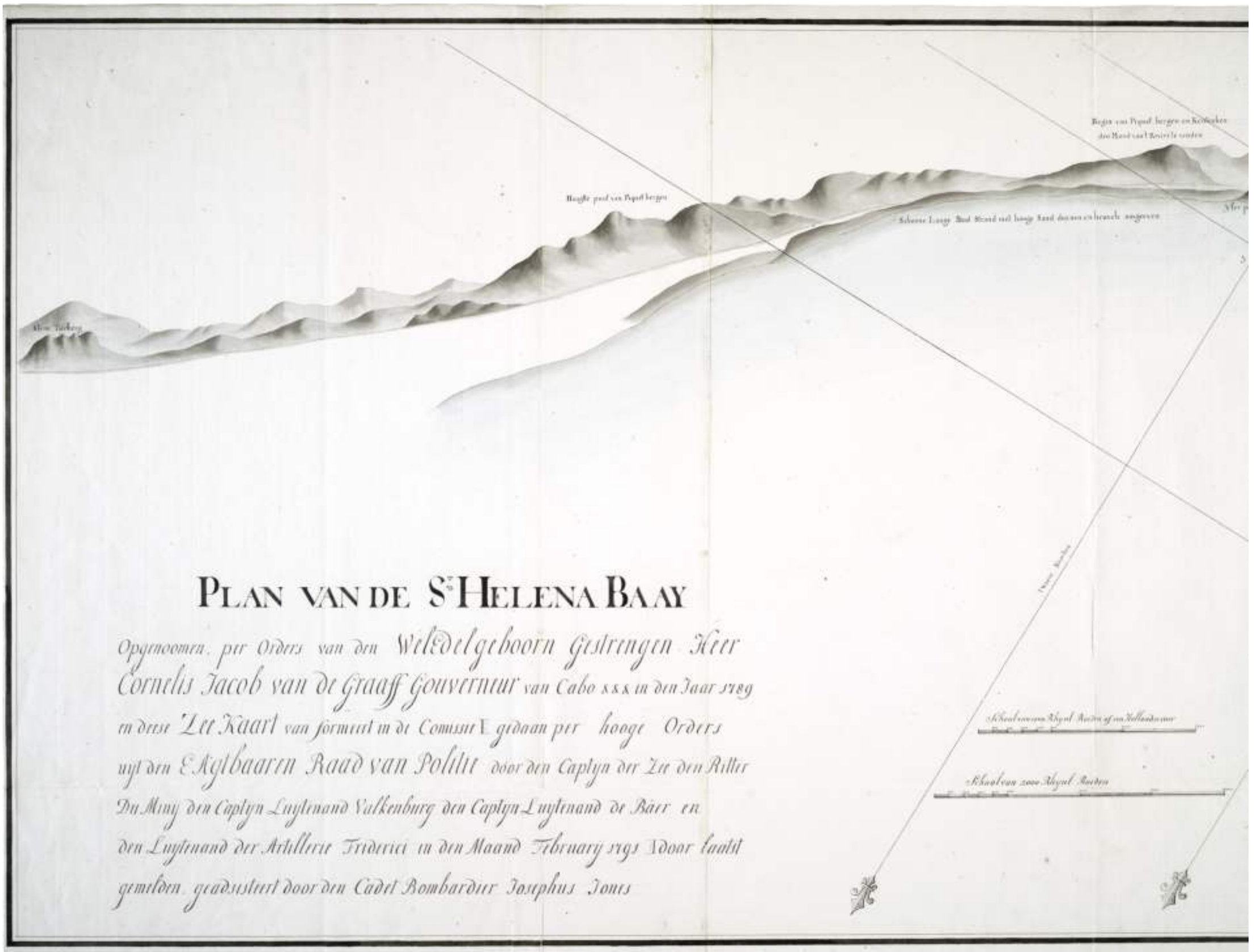
Hoge Tafelberg
Hoogte gezicht van Papeil bergen
Hoge van Papeil bergen en Kattebeen
ten Noord van't Revier te vinden
Schoone Lange Sand Strand met lange Sand duinen en brande omgeven
Noord Zuid
Rhoede van een Myel Noorden af van Hollandsmuur
Rhoede van een Myel Noorden

Plan van de Ste Helena Baay

Opgenoomen per Orders van den Weledelgeboorn Gestrengen Heer Cornelis Jacob van de Graaff Gouverneur van Cabo &c&c in den Jaar 1789 en deese Zee Kaart van formeert in de Comissie gedaan per hooge Orders uyt den Edelbaaren Raad van Politie door den Captyn der Zee den Ridder Du Minij den Captyn Luytenand Valkenburg den Captyn Luytenand de Baer en den Luytenand der Artillerie Friderici in den Maand February 1793 door laatst gemelden geadsisteert door den Cadet Bombardier Josephus Jones

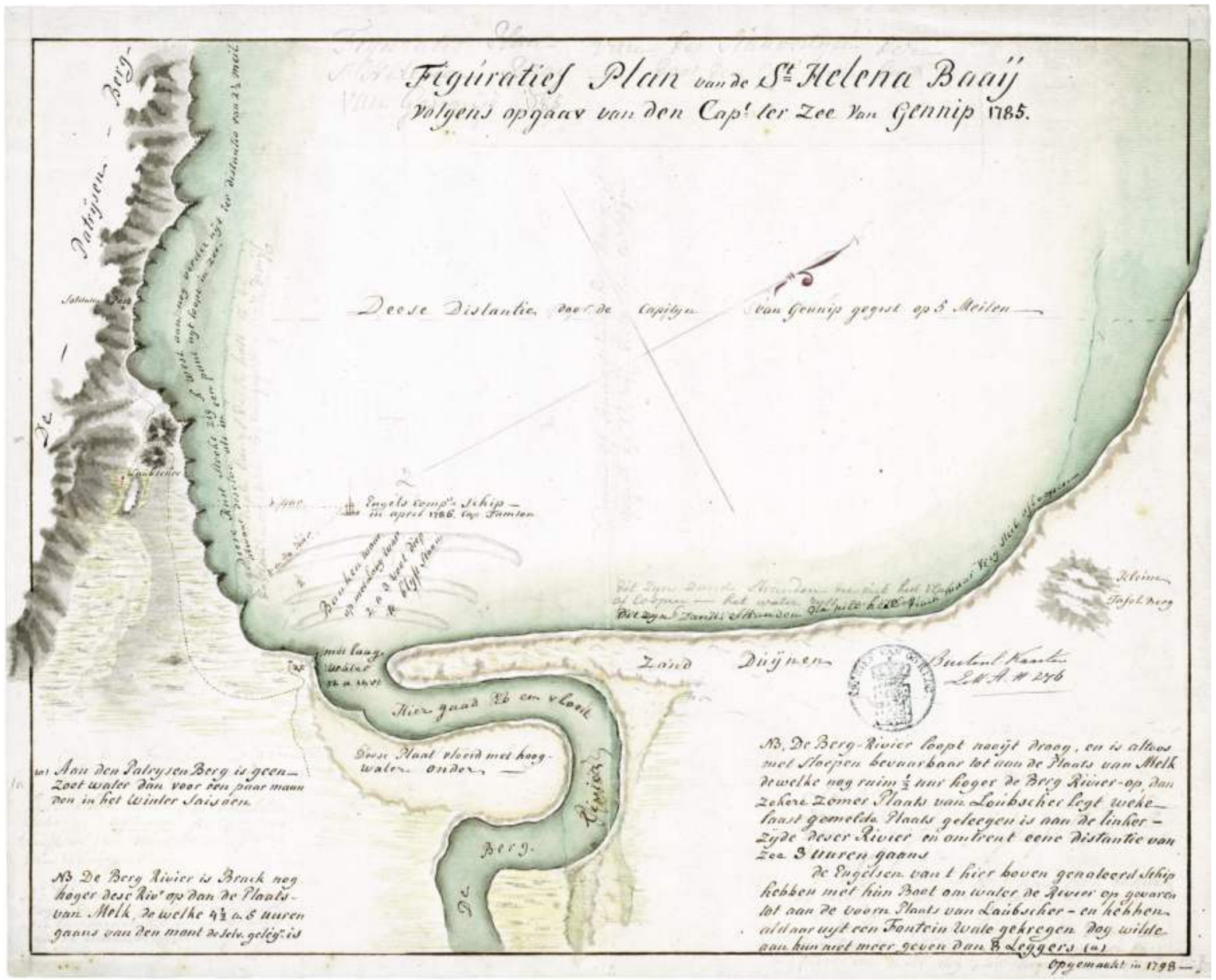
Figuratief Plan van de Ste Helena Baaij
volgens opgaav van den Capt ter Zee Van Gennip 1785.
Deese Distantie door de Capiteyn Van Gennip gegist op 8 Meilen
Patrysen Berg
Engels comp^s Schip in april 1786. op Samton
Zand Duijnen
Buitenl Kaarten L & A. # 276
Hier gaat Ebb en vloed
Deese Plaat vloeid met hoog-water onder
Berg.
Rivier
Aan den Patrysen Berg is geen Zoet water dan voor een paar mannen in het Winter Saisoen.
NB De Berg Rivier is Brack nog hoger desc Riv^r op dan de Plaats van Melk, de welke 4½ a 5 uuren gaans van den mont deselv. gelegen is
NB. De Berg-Rivier loopt nooijt droog, en is altoos met Schoepen bevaarbaar tot aan de Plaats van Melk dewelke nog ruim ½ uur hoger de Berg Rivier-op dan zekere Zomer Plaats van Laubscher legt welke laast gemelde Plaats geleegen is aan de linker-zijde dever Rivier en omtrent eene distantie van Zee 3 uuren gaans
de Engelsen van t hier boven genaleerd Schip hebben met hun Boot om water de Rivier op gevaren tot aan de voorn Plaats van Laubscher-en hebben altoos daar uyt een Fontein Wate gekregen doch wilde aan hun niet meer geven dan 8 Leggers (a)
Opgemaakt in 1798

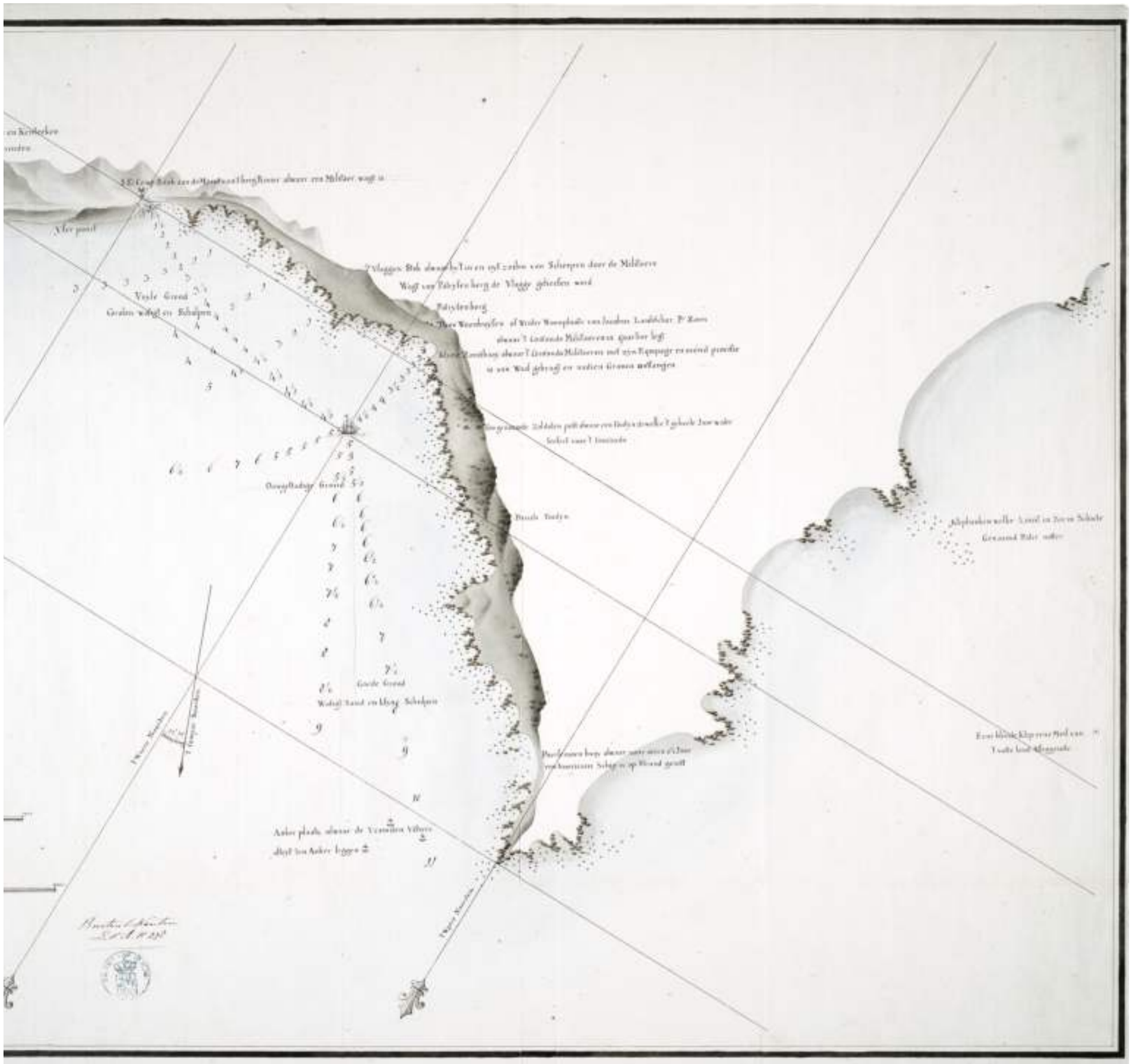

blad / sheet 232:

Nationaal Archief, 4. TOPO 15.66.

Op-nieuw opgenomen op Ordre van den Gouverneur van de Graaff door Fredrici aan het einde van 't jaar 1788 : Surveyed anew on the Orders of Governor van de Graaff by Fredrici at the end of the year 1788 :

Caart van de / S:t Helena en Saldhanna / Baaijen / met derzelver aangelegen Situatie.

Chart of / St. Helena Bay and Saldanha / Bay / with their adjoining Situation.

Schaalstok van 1500 Rhynl Roeden of Een Hollands Uur = [ca. 1 : 89.800].
Scale-bar of *1500 Rhynl Roeden of Een Hollands Uur* = [approximately 1 : 89,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 96 x 51 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 96 x 51 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Op deze door luitenant Johann Christian Friderici gemaakte kaart is de locatie van de oude compagniespost aangegeven als 'Soldatenpost', met ernaast 'een goede Fontijn' of bron. Bij de herinrichting van de post in 1787 kreeg deze een nieuwe plek op een hoogte zuidoostelijk van de oude, dicht bij de boerderij van Jacob Laubscher, met als gevolg dat de posthouder ofwel een half uur naar het zuidoosten moest lopen om de seinvlag op de heuvel te bedienen, of een half uur naar de bron in het noordwesten om drinkwater te halen. Gouverneur J.W. Janssens gaf in 1803 dan ook opdracht de post weer naar de oude locatie bij de 'fontijn' te verplaatsen. Vanaf de seinpost konden signalen worden doorgegeven aan de ruim 30 kilometer zuidelijker gelegen post in de Saldanhabaai. In het noordwesten van de St. Helenabaai is de ankerplek van 'Vreemde Vissers' aangetekend, waarmee hier vooral walvisvaarders weren bedoeld, evenals die van het Engelse schip dat in 1786 aanleiding werd tot de hernieuwde bezetting van de compagniespost.

On this map made by Lieutenant Johann Christian Friderici the location of the old Company post is marked as *Soldatenpost*, with next to it *een goede Fontijn* (a good Spring). When the post was reestablished in 1787 it was given a new place on a rise to the south-east of the old one, close to Jacob Laubscher's farm, and as a result the postkeeper either had to walk half an hour to the south-east to attend to the signal flag on the hill, or half an hour to the spring in the north-west to fetch drinking water. So in 1803 Governor J.W. Janssens gave instructions to move the post back to its old location at the *fontijn*. Signals could be passed on from the signal post to the one in Saldanha Bay a good 30 kilometres further south. The anchorage for 'Foreign Fishermen' is marked in the north-west of St. Helena Bay, referring primarily to whalers, and similarly that of the English ship that was cause for the renewed occupation of the Company post in 1786.

blad / sheet 233:

Nationaal Archief, 4. TOPO 15.68.

Opgenomen en Gecarteerd op Ordre van den Ed: Heer Gouverneur Cornelis Jacob van de Graaff, door Johan Christiaan Friderici in den Jaar. 1788 :
Surveyed and Charted on the Orders of the Hon. Governor Cornelis Jacob van de Graaff, by Johan Christiaan Friderici in the Year. 1788 :

Plan van de S:t Helena Baaij / met de omleggende Situatie geleegen ten N. van de Caap de Goede Hoop.

Chart of St. Helena Bay / and its Environs situated North of the Cape of Good Hope.

Schaalstok van 1500 Rhijnl:e Roeden of een Hollandse Uur = [ca. 1 : 39.300].
Scale-bar of *1500 Rhijnl:e Roeden of een Hollandse Uur* = [approximately 1 : 39,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 103 x 66 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 103 x 66 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Op deze deelkaart van de St. Helenabaai is bij de monding van de Grote Bergrivier (Groot Bergrivier, Great Berg River) de plaats van 'S.E. Comp. Baak', het VOC-baken, aangegeven. Langs de westoever van de baai loopt het pad waarlangs de posthouders hun patrouilles hielden om de baai te inspecteren en ten westen daarvan de landweg naar de Saldanhabaai.

On this section map of St. Helena Bay the place of *S.E. Comp. Baak*, the VOC sign, has been marked at the mouth of the Great Berg River (Grote Bergrivier, Groot Bergrivier). Along the western shore there runs the path the postkeepers took for their patrols to inspect the bay, and to the west of that the land road to Saldanha Bay.

bladen 234-235 boven / sheets 234-235 above:

Nationaal Archief, 4. TOPO 15.69.

Opgenoomen, per Orders van den WelEdelgeboorn Gestrengen Heer Cornelis Jacob van de Graaff Gouverneur van Cabo & & & in den Jaar 1789 en deese Zee Kaart van formeert in de Comissie [: gedaan per hooge Orders uijt den E. Agtbaaren Raad van Politie door de Captijn der Zee den Ritter Du Minij den Captijn Luijtenand Valkenburg den Captijn Luijtenand de Bäer en den Luijtenand der Artillerie Friderici in den Maand Februarij 1791 :] door laatst gemelden, geadsisteert door de Cadet Bombardier Josephus Jones :
Surveyed, on the Orders of the Right Honourable Cornelis Jacob van de Graaff Governor of the Cape & & & in the Year 1789 and made into this Sea Chart in the Committee [: executed on the high Orders of the Honourable Political Council by the Naval Captain the Cavalier Du Miny the Captain Lieutenant Valkenburg the Captain Lieutenant De Bäer and the Lieutenant of the Artillery Friderici in the Month of February 1791 :] by the last mentioned, assisted by the Cadet Bombardier Josephus Jones :

Plan van de S:t Helena Baay.

Chart of St. Helena Bay.

Schaalstok van 1500 Rhynl: Roeden of een Hollandse uur = [ca. 1 : 39,800].
Scale-bar of *1500 Rhynl: Roeden of een Hollandse uur* = [approximately 1 : 39,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 63 x 141 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 63 x 141 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Vanaf zijn schip in de St. Helenabaai (zie het scheepje op deze kaart en de aanduiding van de ankerplaats op de kaart op blad 232) tekende de Chevalier Reinier François Duminy in 1789 mogelijk het prototype voor deze panoramakaart, die in 1791 verder werd uitgewerkt door Friderici en Jones. Hiertoe was in januari 1791 een tweede opname van de baai gemaakt waarbij Friderici aanwezig was, evenals de bovengoemde J.P. de Bäer en de beide schippers van de permanent gestationeerde compagniesschepen aan de Kaap, de *Meermin* en de *Sterreschans*, François Duminy en Jan Valkenburg. Bij het VOC-baken naast de monding van de Bergrivier wordt een 'Militaire Wagt' vermeld. De in 1787 ingerichte wachtpost wordt aangegeven bij 'Patrysenberg', de naam van zowel de berg zelf als de boerderij van Jacobus Laubscher. De oude 'Zoldaten post', die ook op tegenwoordige kaarten nog Soldatenpost heet, met de 'Fontijn' ernaast ligt even verderop aan de baai. De boven het schip gesitueerde 'Klijne Zandbaaij' was de landingsplaats waar het 'Commando Militaeren met zijn Equipage en mond provisie' aan land was gezet. Het graan dat volgens afspraak door de boeren in de omgeving geleverd zou worden aan de Kaap, waar de oogsten door droogte mislukt waren, zou met ossewagens naar de baai worden getransporteerd en daar tijdelijk opgeslagen om per schip te worden afgehaald. De aangewezen locatie was bepaald door Duminy die daartoe de peilingen had verricht en de Zandbaai als enige veilig genoeg achtte; zie de reeksen peilgegevens in de kaart. Dit ontmoette grote weerstand bij de boeren, die hun graan liever naar de monding van de Bergrivier wilden brengen en nu verder moesten rijden. Het transport werd verder door hen geboycot en enkele reeds gedeponeerde ladingen graan bleven dientengevolge in de St. Helenabaai aan wal liggen. De boeren reden hun graan daarna zelf naar de Saldanhabaai, waar ook al eerder graan was ingeladen door Valkenburg op de *Sterreschans*.

It is possible that Chevalier Reinier François Duminy drew the prototype for this panorama map from his ship in St. Helena Bay (see the little ship on the map, and the indication of the anchorage on the map on sheet 232) in 1789, and that it was developed further by Friderici and Jones in 1791. For this purpose a second survey of the bay was made in January 1791 with Friderici present, as well as the J.P. Bäer mentioned in the title and the two skippers of the Company ships *Meermin* and *Sterreschans* stationed permanently at the Cape, François Duminy and Jan Valkenburg. A 'military watch' is mentioned at the VOC marker next to the mouth of the Berg River. The watch-post set up in 1787 is marked at *Patrysenberg*, the name of both the mountain itself and Jacobus Laubscher's farm. The old 'soldiers post', which is still called Soldatenpost on present-day maps, with the *fontijn* next to it is located a little further along on the bay. The *Klijne Zandbaaij* (small sandy bay) situated above the ship was the landing-place where the 'military with their equipment and supplies' were set ashore. The grain that it was agreed farmers in the area would deliver to the Cape, where the harvests had failed because of drought, would be transported by ox-cart to the bay and stored there to be picked up by ship. Duminy had decided on the location, as he had done the necessary soundings and considered Zand Bay the only place safe enough; see the series of soundings on the map. This encountered great resistance from the farmers, who preferred to bring their grain to the mouth of the Berg River, and now had to travel further. They then boycotted the transport, and as a result several loads of grain already deposited were left lying on the shore of St. Helena Bay. After that the farmers took the grain themselves to Saldanha Bay, where Valkenburg had loaded grain on the *Sterreschans* on previous occasions.

blad 234 onder / sheet 234 below:

Nationaal Archief, 4. TOPO 15.67.

Volgens opgaav van den Cap:t ter Zee Van Gennip 1785, [Cornelis Jacob van de Graaff], Opgemaakt in 1798 :
According to the survey of the Naval Captain Van Gennip 1785, [Cornelis Jacob van de Graaff], Drawn in 1798 :

Figuratief Plan van de S:t Helena Baaij.

Chart of St. Helena Bay.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 40 x 30 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 40 x 30 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verklaringen: [onder, van links naar rechts] beschrijvingen :
Explanations: [below, from left to right] descriptions :

(a) Aan den Patrysen Berg is geen zoet water dan voor een paar maanden in het Winter Saisoen.

NB. De Berg Rivier is Brack nog hoger dese Rivr op dan de Plaats van Melk, de welke 4½ a 5 uuren gaans van den mont deselv. geleg:n is.

NB. De Berg-Rivier loopt nooijt droog, en is altoos met sloepen bevaarbaar tot aan de Plaats van Melk dewelke nog ruim ½ uur hoger de Berg Rivier-op, dan zekere Zomer Plaats van Loubscher legt we[l]ke laast gemelde Plaats geleegen is aan de linker-zijde deser Rivier en omtrent eene distantie van zee 3 uuren gaans.

De Engelsen van t hier boven genoteerd schip hebben met hun Boot om water de Rivier op gevaren tot aan de voorn. Plaats van Laubscher – en hebben aldaar uyt een Fontein wate gekregen dog wilde aan hun niet meer geven dan 8 Leggers (a).

Een eenvoudige en niet al te correcte basiskaart uit 1785 van de hand van schipper en equipagemeester Justinus van Gennip vulde oud-gouverneur Van de Graaff in 1798 aan met gegevens die hij uit diverse latere bronnen betrok, onder meer uit de kaart op blad 232. Interessant is de vermelding van het Engelse compagniesschip dat de baai in 1786 aandeed, naar aanleiding waarvan Van de Graaff hier in het jaar daarop weer een permanente post liet plaatsen.

In 1798 former Governor Van de Graaff added to a simple and not very accurate basis map from 1785 by skipper and Master Attendant Justinus van Gennip with data that he took from various later sources, including the map on sheet 232. There is an interesting mention of the English Company ship that visited the bay in 1786, and which was the reason that Van de Graaff again had a permanent post placed here in the next year.

236

bladen 236-237 boven en midden / sheets 236-237 above and centre:

Rijksmuseum Amsterdam, RP-T-1914-17-28.

[Johannes Schumacher, 1779-1780] :

St Helena baaij.

St. Helena Bay.

Aquarel op papier, 20,5 x 316,5 cm.
Water-colour on paper, 20.5 x 316.5 cm.

Johannes Schumacher vergezelde Robert Gordon en William Paterson als tekenaar op hun reis tot aan de monding van de Oranjerivier in 1779-1780, tijdens welke hij onder meer de schetsen maakte voor het hier gereproduceerde panorama (bovenste tekening) van de St. Helenabaai uit de Gordon Atlas in het Rijksmuseum Amsterdam. De Schotse militair en botanist William Paterson, in latere jaren mede bekend geworden als eerste Britse bestuurder in Tasmanië, verbleef van 1777-1780 aan de Kaap om hier in particuliere opdracht planten te verzamelen en legde er tijdens vier reizen ruim 5000 kilometer af. Zijn vierde reis vond plaats in gezelschap van Robert Jacob Gordon, zelf ook een enthousiast reiziger en uitermate geïnteresseerd in de flora en fauna van de Kaap. Schumacher tekende het panorama vanaf een punt ten westen van de monding van de Bergrivier (links, met een afbeelding van het stenen VOC-baken) en beschrijft een bijna volledige cirkel met zicht op de St. Helenabaai, de Piquetbergen (Piketberg), de Winterhoeksbergen (nabij Tulbagh, niet te verwarren met de Grootwinterhoeksbergen in de Oost-Kaap) en geheel rechts de Patrijsberg, waar de boerderij van Jacob Laubscher ligt.

Johannes Schumacher accompanied Robert Gordon and William Paterson as an artist on their journey as far as the mouth of the Oranje River in 1779-1780, during which he made the sketches for such things as the panorama (top drawing) of St. Helena Bay, reproduced here from the Gordon Atlas in the *Rijksmuseum*, Amsterdam. The Scottish soldier and botanist William Paterson, in later years also noted as the first British administrator of Tasmania, stayed at the Cape from 1777 to 1780 in order to collect plants on private instructions, and on his four journeys there covered more than 5000 kilometres. His fourth journey took place in the company of Robert Jacob Gordon, himself also an enthusiastic traveller and very interested in the flora and fauna of the Cape. Schumacher drew the panorama from a point to the west of the mouth of the Berg River (left) with a depiction of the stone VOC marker, and describes almost a full circle with views of St. Helena Bay, the Piketberg, the Winterhoeksberge (near Tulbagh, not to be confused with the Grootwinterhoeksberge in the Eastern Cape Province), and on the far right the Patrysberg, where Jacob Laubscher's farm was located.

bladen 236-237 onder / sheets 236-237 below:

Rijksmuseum Amsterdam, RP-T-1914-17-61.

[Johannes Schumacher, 1779] :

Gesigt van de Oranjes rivier daar hij in zee loopt, op de brete van 28 graden 32 min. zuid.

View of the Orange River where it flows into the sea, at the latitude of 28 degrees 32 minutes South.

Robert Gordon en William Paterson bereikten met hun gezelschap in augustus 1779 de monding van de Oranjerivier. Johannes Schumacher tekende dit panorama vanaf de zuidelijke oever van de rivier. In de Gordon Atlas in het Rijksmuseum Amsterdam komt deze tekening verwarrend genoeg voor op één blad met weergaven van de Mosselbaai en van de landstreek Camdebo in de drostdij Graaff-Reinet, locaties in het zuidoosten van de Kaapkolonie, die hier niet zijn gereproduceerd. De benedenloop van de Oranjerivier vormt tegenwoordig een groot deel van de grens tussen Zuid-Afrika en Namibië.

In August 1779 Robert Gordon and William Paterson reached the mouth of the Orange River with their party. Johannes Schumacher drew this panorama from the southern bank of the river. Confusingly enough, in the Gordon Atlas in the *Rijksmuseum* in Amsterdam, this drawing comes on one sheet with depictions of Mossel Bay and the Camdebo region in the Drostdy of Graaff-Reinet, locations in the south-east of the Cape Colony, which are not represented here. The lower course of the Oranje River at present forms a large part of the border between South Africa and Namibia.

bladen 236-237 boven en midden / sheets 236-237 above and centre:

Rijksmuseum Amsterdam, RP-T-1914-17-29.

[Johannes Schumacher, 1777-1778] :

[Panorama van de Oranjerivier].

[Panorama of the Orange River].

Aquarel op papier, 32 x 293 cm.
Water-colour on paper, 32 x 293 cm.

Robert Gordon had tijdens een eerdere reis, eveneens vergezeld van Johannes Schumacher, in 1777 ook al de middenloop van de Oranjerivier bereikt en als goed Orangist de rivier bij die gelegenheid zijn naam gegeven. In de Gordon Atlas in het Rijksmuseum Amsterdam is dit panorama van een deel van de Oranjerivier door Schumacher op één blad getekend met zijn aanblik van de St. Helenabaai geheel boven. Het komt exact overeen met Gordons nóg iets grotere panorama van de Oranjerivier in de collectie van het Nationaal Archief (4.TOPO 15.120D), dat in deze atlas in de correcte geografische context is gereproduceerd op de bladen 278-279. Voor de volledige beschrijving en de transcriptie van de uitgebreide annotatie wordt hier derhalve verwezen naar die versie.

On an earlier journey in 1777, also accompanied by Johannes Schumacher, Robert Gordon had already reached the middle course of the Orange River (Oranjerivier), and as a good Orangeist had given the river its name on that occasion. In the Gordon Atlas in the *Rijksmuseum* in Amsterdam this panorama of a part of the Oranje River by Schumacher is drawn on one sheet with his view of St. Helena Bay at the top. It agrees exactly with Gordon's even bigger panorama of the Orange River in the collection of the Netherlands National Archives (4.TOPO 15 120D), which in this atlas is reproduced in its correct geographical context on sheets 278-279. Hence for the full description and transcription of the lengthy annotation we refer to that version.

blad 238 boven / sheet 238 above:

Nationaal Archief, 4.VELH 96.

Dressé en 1793, par le Chevalier Duminij, Capi:t de vaisseaux, par ordre de leurs Excellences Messieurs les Commissaires Generaux S:C: Nederburg et S:H: Frijkenius, aux noms des Etat Generaux et de la noble Compagnie D'Hollande :
Getekend in 1793, door de Ridder Duminy, Kapitein, op order van de Weledelachtbare Heren de Commissarissen-Generaal S:C: Nederburgh en S:H: Frijkenius, in naam van de Staten-Generaal en de edele Nederlandse Compagnie.
Drawn in 1793, by the Chevalier Duminy, Captain, on the orders of the Right Honourable Gentlemen the Commissioners-General S:C: Nederburgh and S:H: Frijkenius, in the name of the States-General and the honourable Dutch Company.

Litt.a C / Plan particulier de la Baije Elisabeth et L'isle de la Possession.

Litt.a C / Speciale kaart van de Elisabethsbaai en het Possession Eiland.

Litt.a C / Special chart of Elizabeth Bay and Possession Island.

Schaalstok van 2 milles allemandes de 15° au degré = [ca. 1 : 49.400].
Scale-bar of *2 milles allemandes de 15° au degré* = [approximately 1 : 49,400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42 x 60 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42 x 60 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Verklaringen: [linksboven] een aantekening :
Explanations: [upper left] a note :

La situation de L'Isle, Sur la Paralelle de 27° de latitude, est par 15° 26′ 46″. meridien de Londre, la Varia:on 22°. 50′. La Mer i marne de 5 à 6 pieds dans les Sijgizies.

In opdracht van de commissarissen-generaal mr. Sebastiaan Cornelis Nederburgh, eerste advocaat van de Compagnie, en de kapitein-ter-zee Simon Hendrik Frijkenius, die in 1792-1793 een inspectie aan de Kaap uitvoerden alvorens naar Oost-Indië door te reizen, werd de noordgrens van het compagniesgebied opgeschoven tot de Walvisbaai in het huidige Namibië. Althans, er werden in de diverse baaien bakens geplaatst, om door middel van deze officiële aanspraken te voorkomen dat walvisvaarders en robbenjagers zich aan de kust van dit zogenoemde Groot Namaqualand zouden vestigen. Een deel van de expeditie ging over land. Kapitein François Duminy leidde de tocht over zee aan boord van de *Meermin*, bracht de bezochte baaien in kaart (bladen 238-239) en zorgde voor het plaatsen van de stenen merkpalen 'waarop aan de eene zijde is uijtgehouwen het wapen van de Republiek en aan de tegenzijde dat der Oost Indische Compagnie'. De commissarissen-generaal konden in hun rapport noteren dat aan het doel van de expeditie in zoverre voldaan was dat 'possessie is genomen van vijf havens of baaien', die door Duminy 'respectivelijk genaamd zijn de Elisabeth Baaij, de Danielsbaaij, de Rheniusbaaij en de Beschermershaven, zijnde aan de Walvischbaaij desselve naam gelaten'. Duminy verklaarde tegenover hen dat hij verder geen baaien of havens had ontdekt die 'voldoende geleegenheid tot het aanleggen van Etablissementen aan vreemde Natien zouden kunnen aanbieden'. Niettemin was tijdens de expeditie dankbaar gebruik gemaakt van de hulp van een Amerikaanse schipper die daar op robbenjacht was en deze kusten goed kende. In de baai even ten zuiden van het kustgedeelte dat indertijd bekend stond onder de oude Portugese naam Angra Pequena (de wijde bocht bij het huidige Lüderitz, blad 238 onder), bleek de vaste wal moeilijk bereikbaar, reden dat Duminy het VOC-baken hier op een voor de kust gelegen eiland plaatste. Dit kreeg daarbij op zijn kaart de nieuwe naam 'l'Ile de Possession' (Possession Eiland, Possession Island), terwijl de baai zelf werd ingetekend als 'Baye Elisabeth' (Elisabethbaai, Elizabeth Bay). In de collectie van de Western Cape Archives and Records Service in Kaapstad bevindt zich de originele kaart van Duminy onder inventarisnummer M 2/1595; de hier gereproduceerde kaart uit het Nationaal Archief betreft de kopie die naar Heren Zeventien werd gezonden.

(vervolg op pag. 239 / continued on p. 239)

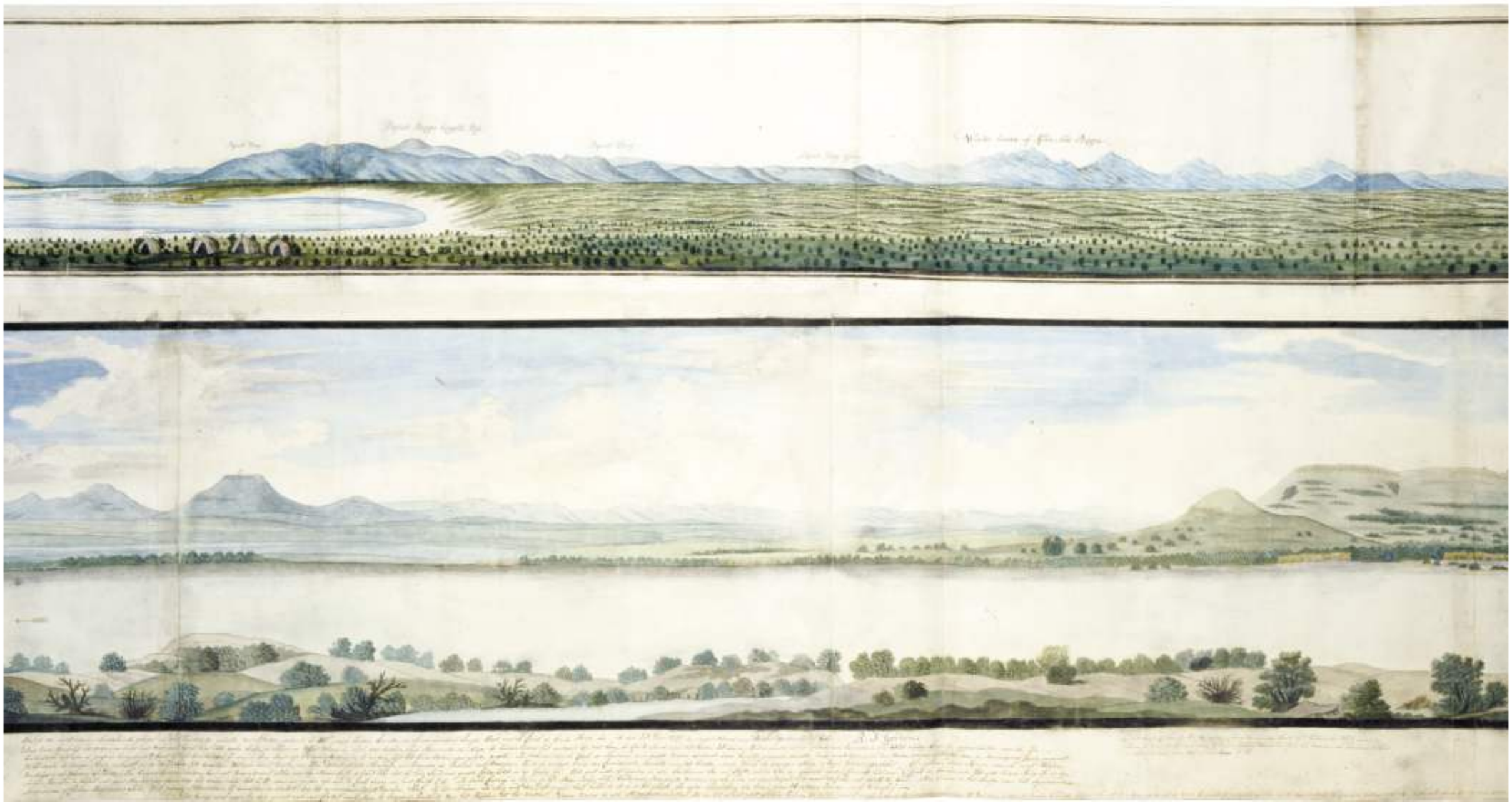

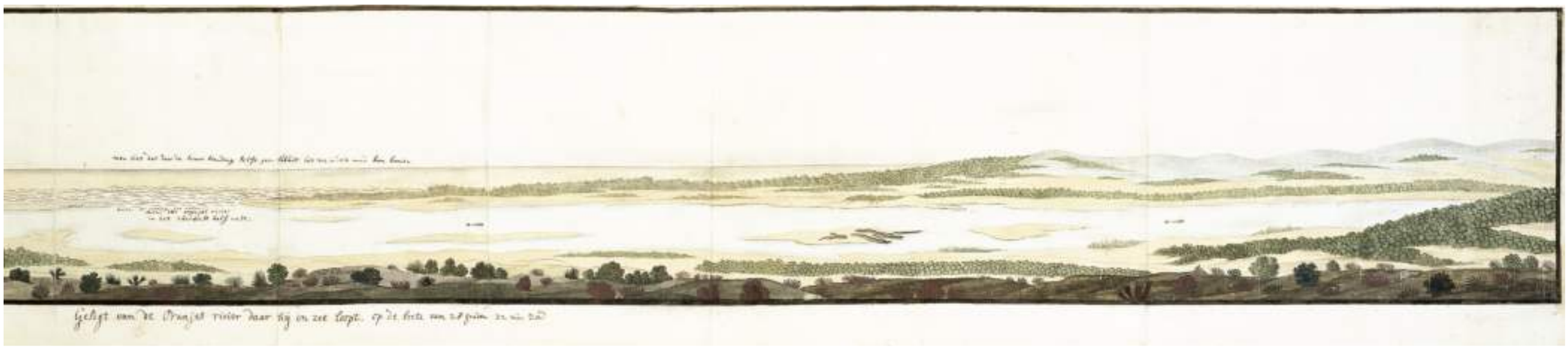

Lit. C

Plan particulier de la Baye Elisabeth et de Lisle de la Poselbion,

dresse en 1793,

par le Chevalier Bomny Capt de vaisseaux par ordre de leurs Excellences Messieurs les Commissaires

Generaux S. C. Nederburg et S. H. Freykenius aux noms des Etat generaux et de la noble Compagnie D'Hollande,

la Situation de Lisle Sur la Parallele de 27° de latitude est par 31° 16' 44"

meridien de Londre la Varia 25° 20 la Mer a marne de 7 a 8 pieds dans les Syzigies.

Parallele de 27° de latitude.

Falaises des Chaloupes.

Elisabeth Baye.

Isle de Poselbion.

Echelle de 2 milles d'Allemagne de 15 au degré.

Bijschriften: pag. 236 / Captions: p. 236

Lit D

Falaises des Chaloupes

Cote nord de l'Isle

Rheinus Baye

Pointe de poselbion

Cote ouest de l'Isle

Rheinus Baye

Danels Baye

Plan particulier du Belchermers havre, de la Baye Rhenius et Danels,

dresse

en 1793 par le Ch^r Bumny Capt de vaisseaux, et dont il a pris poselbion par ordre deleurs excellences Mebieurs les Commissaires Generaux G.C Nederburg et S.H Freykenius, aux noms des Etat Generaux et de la noble Compagnie D'Hollande

la pointe de poselbion est Situee par la latitude meridionale de 26° 30' 26" et 31° 32' 9" a l'est du meridien de londre. la d'eclinaison Nord de 22° 20'

ver lauest la mer a marne de 7 a 8 pieds dans les Syzigies.

Echelle de 2 milles d'Allemagne de 15 au degré.

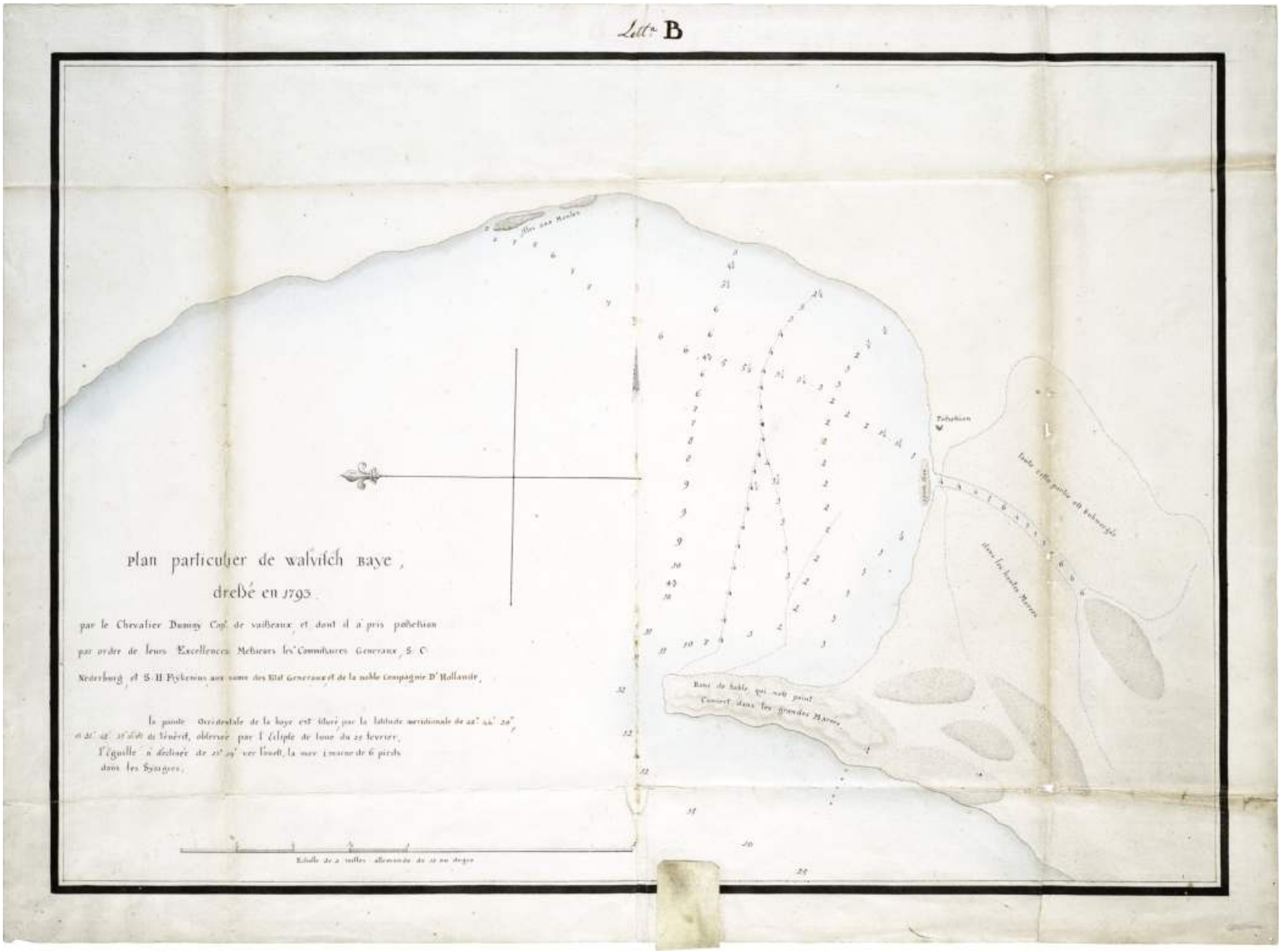
Litt.a B
Plan particulier de walvisch Baye,
dressé en 1793.
par le Chevalier Duminy Cap.t de vaisseaux, et dont il a pris possession
par ordre de leurs Excellences Messieurs les Commissaires Generaux, S. C.
Nederburg, et S. H. Fykenius, aux noms des Etat Generaux et de la noble Compagnie D'Hollande,
la pointe Occidentale de la baye est située par la latitude meridionale de 22°. 44′. 30″,
et 31°. 45′. 37″ de ténérif, observée par l'Eclipse de lune du 25 fevrier,
l'eguille a déclinée de 23°. 29′ ver l'ouest, la mer i marne de 6 pieds
dans les Syzigies.
Echelle de 2 milles allemandes de 15 au degré
Pahalsion
Baie de Sable, qui n'est point
Couvert dans les grandes Marées.

(vervolg van pag. 236 / continued from p. 236)

On the instructions of the Commissioners-General Mr. Sebastiaan Cornelis Nederburgh, first advocate of the Company, and Naval Captain Simon Hendrik Frijkenius, who in 1792-1793 carried out an inspection at the Cape before sailing on to the East Indies, the northern border of the Company's territory was shifted to Walvis Bay in present Namibia. At least, markers were placed in the various bays, so that by means of these official claims whalers and seal-hunters might be prevented from settling on the coast of this so-called Groot Namaqualand. Part of the expedition went by land. Captain François Duminy led the journey by sea on board the *Meermin*, mapping the bays they visited (sheets 238-239) and seeing to it that stone marker posts were put up 'on which the arms of the Republic are carved and on the other side those of the East India Company'. The Commissioners-General were able to note in their report that the expedition had achieved its aim insofar as 'possession has been taken of five harbours or bays', which Duminy 'named respectively Elizabeth Bay, Daniels Bay, Rhenius Bay and Beschermer's Bay, and the same name being left on Walvis Bay'. Duminy declared to them that he had discovered no further bays or harbours that 'might offer sufficient facilities to foreign nations for making settlements'. Nevertheless during the expedition they made grateful use of the help of an American skipper who was there to hunt seals and knew those coasts well. In the bay just to the south of that part of the coast then known by the old Portuguese name of Angra Pequena (the wide gulf at the present Lüderitz, sheet 238 below), it turned out that it was difficult to reach the mainland, so that the VOC marker here was placed on an island off the coast. On Duminy's chart this island was then given the name *l'Ile de Possession* (Possession Island), while the bay itself was drawn as *Baye Elisabeth* (Elizabeth Bay). The original map by Duminy can be found in the collection of the Western Cape Archives and Records Service under number M 2/1595; the map reproduced here is from the Netherlands National Archives, and is the copy that was sent to the Gentlemen Seventeen.

blad 238 onder / sheet 238 below:

Nationaal Archief, 4.VELH 97.

Dressé en 1793, par le Ch.er Duminij, Cap:t de vaisseaux, et dont il a pris possession par ordre de leurs excellences Messieurs les Commissaires Generaux S:C: Nederburg, et S:H: Freijkenius, aux noms des Etat Generaux et de la Noble Compagnie D'Hollande. :
Getekend in 1793, door de Ridder Duminy, Kapitein, en in bezit genomen op order van de Weledelachtbare Heren de Commissarissen-Generaal S:C: Nederburgh, en S:H: Frijkenius, in naam van de Staten-Generaal en de edele Nederlandse Compagnie.
Drawn in 1793, by the Chevalier Duminy, Captain, and taken possession of on the orders of the Right Honourable Gentlemen the Commissioners-General S:C: Nederburgh, and S:H: Frijkenius, in the name of the States-General and the honourable Dutch Company.

Litt. D / Plan particulier du Beschermers havre, de la Baye / Rhenius et Daniels.

Litt. D / Speciale kaart van Beschermershaven, de Rheniusbaai / en de Daniëlsbaai [Lüderitzbocht].

Litt. D / Special chart of Beschermershaven, Rhenius Bay and Daniels Bay [Lüderitz Bay].

Schaalstok van 3 milles allemandes de 15 au degré = [ca. 1 : 98.800].
Scale-bar of *3 milles allemandes de 15 au degré* = [approximately 1 : 98,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 44 x 59 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 44 x 59 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Verklaringen: [linksonder] een aantekening :
Explanations: [lower left] a note :

La pointe de posession est située par la latitude meridionale de 26°. 30′. 26″. et 15°. 57′. 9″. à lest du meridien de londre. La déclination etoit de 23°. 30′. vers louest. La mer i marne de 7 à 8 pieds dans les Sijzigies.

Ten noorden van de Elisabethsbaai werd het door de Portugezen Angra Pequena genoemde kustgebied rondom de huidige Lüderitzbaai formeel in bezit genomen. Duminy gaf aan de baaien de namen Beschermersbaai, Rheniusbaai en Daniëlsbaai, genoemd naar de waarnemend gouverneur Johan Isaac Rhenius en Eduardus Daniëls, secretaris van de commissarissen-generaal Nederburgh en Frijkenius. Het VOC-baken werd geplaatst op de Hollandse Hoek zoals de landpunt tussen de twee baaien toen werd benoemd. Het Meermin Eiland is het tegenwoordige Halifax Island. Ook deze kaart betreft een kopie die in 1793 naar de Republiek werd gezonden; Duminy's origineel bevindt zich in de Western Cape Archives and Records Service in Kaapstad, onder inventarisnummer M 2/1594.

To the north of Elizabeth Bay the area of coast around the present Lüderitz Bay which the Portuguese called Angra Pequena was formally claimed as a possession. Duminy gave the bays the names Beschermers (Protector's) Bay, Rhenius Bay and Daniels Bay, after the acting Governor Johan Isaac Rhenius and Eduardus Daniëls, Secretary to the Commissioners-General Nederburgh and Frijkenius. The VOC marker was placed on the Hollandse Hoek, as the point between the two bays was then named. Meermin Island is the present Halifax Island. This map is also a copy that was sent to the Republic in 1793; Duminy's original is in the Western Cape Archives and Records Service in Cape Town, listed under number M 2/1594.

blad / sheet 239:

Nationaal Archief, 4.VELH 95.

Dressé en 1793, par le Chevalier Duminij, Cap:t de vaisseaux, et dont il a pris possession par ordre de leurs Excellences Messieurs les Commissaires Generaux, S:C: Nederburg et S:H: Frijkenius, aux noms des Etat Generaux et de la noble Compagnie D'Hollande. :
Getekend in 1793, door de Ridder Duminy, Kapitein, en in bezit genomen op order van de Weledelachtbare Heren de Commissarissen-Generaal S:C: Nederburgh en S:H: Frijkenius, in naam van de Staten-Generaal en de edele Nederlandse Compagnie.
Drawn in 1793, by the Chevalier Duminy, Captain, and taken possession of on the orders of the Right Honourable Gentlemen the Commissioners-General S:C: Nederburgh and S:H: Frijkenius, inthe name of the States-General and the honourable Dutch Company.

Litt:a B / Plan particulier de Walvisch Baije.

Litt:a B / Speciale kaart van de Walvisbaai.

Litt:a B / Special chart of Walvis Bay.

Schaalstok van 2 milles allemande de 15 au degré = [ca. 1 : 64.400].
Scale-bar of *2 milles allemande de 15 au degré* = [approximately 1 : 64,400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42 x 62 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42 x 62 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Verklaringen: [linksonder] een aantekening :
Explanations: [lower left] a note :

la pointe Occidentale de la baye est située, par la latitude meridionale de 22°. 44′. 30″, et 31°. 45′. 37″ a l'est de ténérif, observée par l'Eclipse de lune du 25 fevrier. l'Eguille a déclinée de 23°. 29′ ver l'ouest, la mer i marne de 6 pieds dans les Sijzigies.

De Walvisbaai was het noordelijkste punt waar tijdens de expeditie van 1793 grensbakens van de VOC werden geplaatst. Kapitein Duminy plaatste het hier op de beschutte zuidoever van de baai. Het tegenwoordige Swakopmund, de belangrijkste kustplaats in dit deel van Namibië, is gelegen aan de noordoostelijke oever, geheel links op Duminy's kaart. Het origineel van deze kaart bevindt zich weer in de Western Cape Archives and Records Service in Kaapstad, onder inventarisnummer M 2/1596; de hier gereproduceerde versie is de kopie die in 1793 naar Heren Zeventien werd gezonden.

Walvis Bay was the northernmost point where border markers of the VOC were placed during the expedition of 1793. Here Captain Duminy put it on the protected southern shore of the bay. The present Swakopmund, the main coastal town in this part of Namibia, lies on the northern shore, far left on Duminy's chart. The original of this map is again in the Western Cape Archives and Records Service in Cape Town, with the number M 2/1596; the version reproduced here is the copy sent to the Gentlemen Seventeen in 1793.

Eerste Stuck
DE COLONIE
SWELLEN-DAM
HET SWARTE LAND
Baay Falso
Kaap de Goede Hoop
Ambrosius hoek
Kaap Agulhas
Swellen
Bokkeveld
Roggeveld
Sneeuwberg
Olifants Rivier
St. Helena Baay
Saldanha Baay
Dassen Eylanden
Robben Eylanden
Table Mountain
Table Valley
Hottentots Holland
Hout Bay
Constantia
Stellenbosch
Drakenstein
Paarl
Tygerberg
Hottentots Holland Kloof
Piquetberg
Verlooren Valley
Groene Kloof
Bokkeveld Kloof
Roggeveld Kloof
Onder Bokkeveld
Onder Roggeveld
Land van Waveren
Land van Waveren Kloof
Land van Waveren Kloof
Land van Waveren Kloof

Caart der Situatie van de Colonie
de Caap de Goede-Hoop, en den Resorte van dien
Volgens Zamen-Stel Van den Landmeter ten Brinck, om te dienen tot Elucidatie
van een Land-togt, |:zo als met een Rode lijn gemarkeert is:| door dese Landen gedaan
in den Jaare 1768. – gecoepieerd na het Origineel in het Gouvernement aldaar
in het Jaar 1791 nog Berustende. – opgemaakt en na de Beste Stukken voor handen zijnde
in Veele deelen Verbeterd door C:J:v.d.G: in den Jaare 1798.
NB Deesen Land-Togt is Gedaan J:W: Van Kloppenburg, Secunde deses Gouvernements
2de of midden Stuk
DE COLONIE
VAN
VAN
Nieuwe Velds Geb
Lange Riviers Geb
Cape Geb
Kammanassie Geb
Kammanassie R.
Kaauw Geb
Kaauw R.
Olifants Rivier
Olifants R.
Hottentots Holland Geb
Hottentots Holland R.
Table Mountain
Table Bay
Robben Island
Hout Bay
Schaal van Tien Ur: gaans 20 een Graad

Brulard. Kaarten
Lett. A. N°. 221
in 3 Bladen
(2de Blad)

221

bladen / sheets 240-242:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.2., 2A, 2B.

Opgemaakt en na de Beste Stukken voor handen zijnde in veele deelen verbeterd door C:J: v.d. G: in den Jaare 1798 : Compiled and in many ways improved according to the Best Documents available by C:J: v.d. G. in the Year 1798 :

Caart der Situatie van de Colonie / de Caap de Goede Hoop, en den Resorte van dien […].

Map of the Situation of the Colony / of the Cape of Good Hope, and its Dependencies […].

Schaalstok van Tien Ur: gaans 20 een Graad =
[ca. 1 : 753.000].
Scale-bar of *Tien Ur: gaans 20 een Graad* =
[approximately 1 : 753,000].

1 kaart in 3 bladen : ms op papier, gekleurd, 51 x 109 cm.
1 map on 3 sheets : ms on paper, coloured, 51 x 109 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [blad 4.TOPO 15.2A, midden boven] vervolg van de titel :
Explanations: [sheet 4.TOPO 15.2A, above centre] continuation of the title :

Volgens zamenstel van de Landmeter, ten Brinck, om te dienen tot Elucidatie / van een Land-togt, |: zoals met een Rode lijn gemarkeert is :| door dese Landen gedaan / in den Jaare 1768. – gecoepieerd na het Origineel in het Gouvernement aldaar / in het Jaar 1791 nog Berustende.

[blad 4.TOPO 15.2, linksonder] een beschrijving :
[sheet 4.TOPO 15.2, lower left] a description :

De Stadt de Caap legt op de Breete van 33°55′ na de Beste opservation en van Tineriffe op de Lengte = 35°2′ volgens Lacaille.

[4.TOPO 15.2A, midden boven] een aantekening :
[4.TOPO 15.2A, above centre] a note :

NB. Deesen Land-Togt is Gedaan J:W:Van Kloppenburg, Secunde deses Gouvernements.

[4.TOPO 15.2A, midden onder] een aantekening :
[4.TOPO 15.2A, below centre] a note :

NB. Aan de Hagel Kraal, bij den Attaquascloof – was in den Jaare 1752 Tijde van den gouverr: Tulbach de laatste woning van Europeërs en behoorde destijds aan de Wedu: Hazewinkel.

Oud-gouverneur Cornelis Jacob van de Graaff gebruikte voor deze kaart, die hij in 1798 uitgebreid aanvulde met geografische namen (zie de twee verschillende handschriften), een ruim twintig jaar ouder exemplaar dat hij bij zijn vertrek van de Kaap in 1791 samen met vele andere kaarten uit het archief meenam. Hij vergist zich echter met de toeschrijving, aangezien op deze kaart de routes van de reizen van Hendrik Swellengrebel in 1776 en 1777 zijn aangegeven. De maker van de originele kaart was in werkelijkheid Pieter Cloete (zie ook zijn kaart op blad 291 boven), die toen met Swellengrebel meereisde. Overigens kopieerde Cloete zelf waarschijnlijk ook weer een bestaande, oudere kaart om de routes op aan te geven.

Swellengrebel maakte twee tochten naar het noorden, de eerste in juli 1776 naar de Saldanhabaai en St. Helenabaai en een tweede tot aan de monding van de Olifantsrivier in januari 1777. Zijn grote reis tot aan het 'Land der Kaffers' (Xhosa) werd in de periode september-december 1776 ondernomen. Hendrik Swellengrebel, zoon van de gelijknamige oud-gouverneur, was geboren aan de Kaap maar had zijn opleiding in Nederland genoten. Zijn reis naar de Kaap in 1776 en zijn tochten door het land gedurende ruim een jaar resulteerden in een uitgebreid reis-

(vervolg op pag. 242 / continued on p. 242)

241

blad 243 boven / sheet 243 boven:

Nationaal Archief, 4.VEL 848.

[Pieter Potter, ca. / c. 1661] :

[Kaart met een reisroute in het achterland ten noorden van de Kaap].

[Map with a travel itinerary in the hinterland to the north of the Cape].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 72 x 75,5 cm.
1 map : ms on paper, 72 x 75.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechts] een legenda bij de letters A t/m D :
Explanations: [right] a key to the letters A to D :

A. 'T Fort de goede Hope.
B. De plaats daer Laest van de Namaquas sijn gescheijden, die met d'onse eenige mijlen affwaerts waren getrocken.
C. 'T Uijtterste dat geweest hebben distant van 't fort N ten O en NNO 75 vlaemse mijlen van 1400 Roeden ijder mijl, gereeckent tegen duijtse mijlen van 2000 Roeden IJder comen 52½ Duijtse mijlen.
D. De plaets daer geschut hebbe horen Donderen naer gissinge omtrent 16 a 18 mijlen noortwaerts van haer.

De kaarten op blad 243 zijn nog gebaseerd op de verouderde geografie zoals afgebeeld op Portugese kaarten, echter aangevuld met gegevens uit eigen waarneming, of, zoals Siegfried Huigen het in zijn *Monomotapa* formuleerde: waarop het nieuwe realistische kaartbeeld geprojecteerd is op het oude imaginaire. Imaginair was inderdaad de midden op de kaart ingetekende stad Vigita Magna, maar het rechtsboven vermelde legendarische goudland Monomotapa had wel degelijk een reële grondslag, zij het ook in Zimbabwe; zie de inleiding. Op deze door landmeter Pieter Potter getekende kaart voegde Hendricq Lacus de legenda toe, waarna het eindresultaat in 1661 naar patria werd verzonden onder de vermelding 'Caerte van de Lantreysers'. De ingetekende routes betreffen de heen- en terugreis van de 'corporael van de adelborsten' Pieter Cruythoff met gezelschap in de periode 30 januari tot 11 maart 1661. Het journaal werd bijgehouden door Pieter van Meerhoff, die later nog diverse reizen zou maken en de naam aan de rotsformatie van Meerhoffs Kasteel gaf; zie blad 247 boven. De reis van Cruythoff werd als een succes beschouwd vanwege de ontmoeting met de bij de Olifantsrivier verblijvende 'Namaquas' (B), die volgens zeggen veel vee te ruilen hadden.

The maps on sheet 243 are still based on the obsolete geography as depicted on Portuguese maps, but supplemented with data from observation, or, as Siegfried Huigen formulated it in his *Monomotapa*, whereby the new realistic map image is projected onto the old imaginary one. The city of Vigita Magna drawn in the middle of the map was indeed imaginary, but the legendary land of gold, Monomotapa, mentioned at the top right did have a basis in fact, though in the present Zimbabwe; see the Introduction. Hendricq Lacus added the legend to this map drawn by the surveyor Pieter Potter, and after that the end result was sent home in 1661 with the note '*Caerte van de Lantreysers*' (Map of the Travellers). The routes drawn refer to the travels out and back undertaken by the 'corporal of the midshipmen' Pieter Cruythoff and companions in the period 30 January to 11 March 1661. The journal was kept by Pieter van Meerhoff, who would later make various journeys and gave the name to the rock formation Meerhoff's Castle; see sheet 247 top. Cruythoff's trip was considered a success because of the meeting with the *Namaquas* living at the Olifants River (B), who were said to have much livestock to trade.

blad 243 onder / sheet 243 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 849.

[Hendricq Lacus, ca. / c. 1662] :

[Kaart met een reisroute in het achterland ten noorden van de Kaap].

[Map with a travel itinerary in the hinterland to the north of the Cape].

Schaalstok van 50 vlaemse mijlen gerekent drie van deselve tegen twee duijtse mijlen = [ca. 1 : 517.700].
Scale-bar of *50 vlaemse mijlen gerekent drie van denselve tegen twee duijtse mijlen* = [approximately 1 : 517,700].

1 kaart : ms op papier, 68,5 x 68 cm.
1 map : ms on paper, 68.5 x 68 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [midden] beschrijvingen :
Explanations: [centre] descriptions :

De plaets daer den sergeant een Zee heeft gevonden Lopende D'Oliphants Revier met 2 spruijten in deselve ten eijnde.
D'uijtterste plaets daer den sergeant met noch 2 man geweest is en vermits de waterlose dor en soutigheijt niet over te reijsen was den 18:en Xber 1661.
De plaets daer in february 1661 den Corporael van d'adelborsten met de sijne bij de namaquas is gecomen.

(vervolg van pag. 241 / continued from p. 241)

verslag annex rapportage over de stand van zaken in de kolonie. Het schijnt dat ook de jonge Swellengrebel de Kaapse gouverneurspost ambieerde. De soldaat Johannes Schumacher vergezelde hem als tekenaar en mede daaraan danken we de vele gezichten van de binnenlanden van de Kaapkolonie die in deze atlas zijn opgenomen.

Twee jaar later volgde gouverneur Joachim van Plettenberg vrijwel dezelfde route tijdens zijn inspectiereis door de kolonie (zie de kaart op de bladen 282-283). Bij die gelegenheid werd met de Xhosa de Grote Visrivier (Groot Visrivier, Great Fish River) als grensscheiding vastgesteld. Volgens deze kaart zou dat de westelijke arm van die rivier betreffen, zie het bijschrift in de oudere hand. Van de Graaff corrigeerde deze grens en legde hem langs een oostelijker verlopende riviertak, hier eveneens 'Groote Vis Rivier' genoemd, overeenkomstig de latere grenslijn. Deze oostflank van de kolonie zou aanleiding zijn tot aanhoudende controverse en bloedige confrontaties tussen boeren enerzijds en Xhosa en Khoi anderzijds. Zie hiervoor verder blad 312 en volgende. Van Plettenberg bezocht op de terugreis aan de zuidkust de 'Baaij Contant of Cromme Riv:s B.' en hernoemde deze tot Plettenbergbaai. Tevens werd er een VOC-baken geplaatst; zie blad 338 en volgende.

For this map, to which he added a large number of geographical names (see the two different handwritings) in 1798, former Governor Cornelis Jacob van de Graaff used a model at least twenty years older that he had brought with him from the Cape in 1791 together with many other maps from the archive. However, he is mistaken with the attribution, seeing that on this map the routes of Hendrik Swellengrebel's journeys in 1776 and 1777 are marked. The person who made the original map was in fact Pieter Cloete (see also the map on sheet 291 above), who accompanied Swellengrebel at that time. Apart from that, Cloete himself probably copied an existing, older map in order to indicate the routes on it. Swellengrebel made two journeys to the north, the first in July 1776 to Saldanha Bay and St. Helena Bay, and the second as far as the mouth of the Olifants River in January 1777. His great journey to the *Land der Kaffers* (Xhosa Lands) was undertaken in the period September-December 1776. Hendrik Swellengrebel, the son of the former Governor of the same name, was born at the Cape but was educated in the Netherlands. His voyage to the Cape in 1776 and his trips through the country lasting a good year resulted in a lengthy travel account cum report on the state of affairs in the colony. It seems that Swellengrebel junior also had an eye on the position of Governor at the Cape. The soldier Johannes Schumacher went with him as an artist, drawing on the way many of the scenes of the interior of the Cape Colony that have been included in this atlas.

Two years later Governor Joachim van Plettenberg followed virtually the same route during his tour of inspection through the colony (see the map on sheets 282-283). On that occasion the Great Fish River (Grote Visrivier, Groot Visrivier) was established as the border with the Xhosa territories. According to this map, the demarcation line referred to the western arm of that river, see the caption in the older hand. Van de Graaff corrected this border and placed it along a branch of the river that runs further to the east, here also called *Groote Vis Rivier*, which corresponds to the later borderline. This eastern flank of the colony would be the cause of persistent controversies and bloody confrontations between farmers on the one side and the Xhosa and Khoi on the other. For this see also sheet 312 and following. On the way back Van Plettenberg visited the bay on the south coast known to the Dutch at that time as *Contant Baaij* or *Cromme Riviers Baaij*, which he renamed Plettenberg Bay. A VOC marker was set up there as well; see sheet 338 and following.

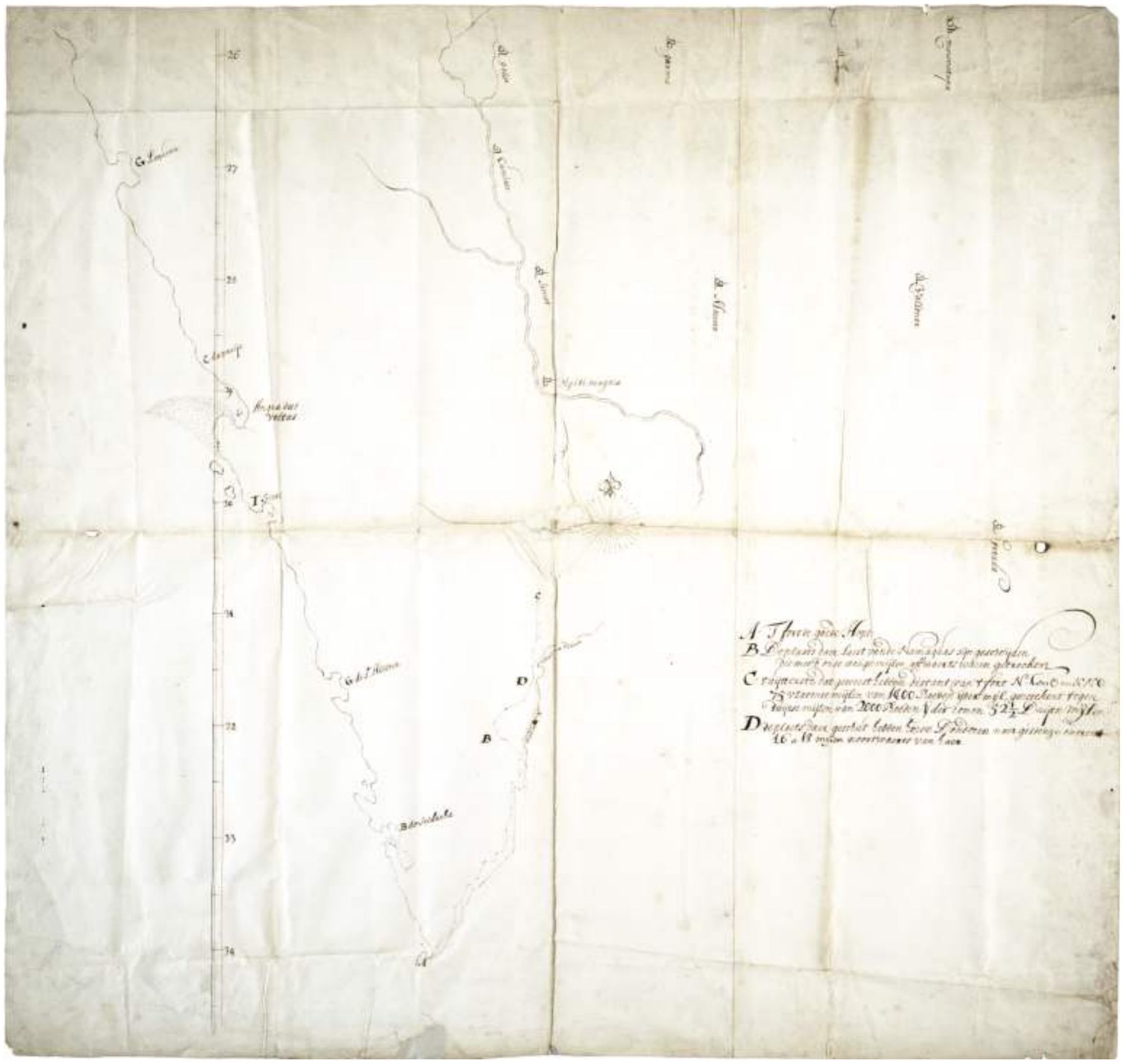

Op de reis naar het noorden onder leiding van het hoofd der militie sergeant Pieter Everaert van 15 november 1661 tot 1 februari 1662 werd mogelijk de monding van de Olifantsrivier bereikt, zonder dat men zich dit toen realiseerde. Hendricq Lucas gebruikte de één jaar oudere kaart van Potter (blad 243 boven) om deze nieuwe reisroute aan te geven, waarbij de Olifantsrivier niet in verbinding met de westkust is getekend. Ook hier wordt in de annotatie de kennelijk belangrijke informatie vermeld dat tijdens de vorige reis de 'Namaquas' waren bereikt.

It is possible that on the journey to the north led by the head of the militia Sergeant Pieter Everaert from 15 November 1661 to 1 February 1662 the mouth of the Olifants River was reached, without anyone being aware of it. Hendricq Lucas used the map by Potter from one year earlier (sheet 243 above) to indicate this new itinerary, where the Olifants River is not shown as having a connection with the sea. Here too the apparently important information that the *Namaquas* had been contacted on the previous trip is mentioned in the annotation.

bladen 244-245 boven / sheets 244-245 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 802.

[Pieter Potter, 1656] :

[Kaart van het gebied ten noorden van de Kaap].

[Map of the area to the north of the Cape].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 48,5 x 155 cm.
1 map : ms on paper, 48.5 x 155 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Deze kaart sluit aan op de kaart van het Kaaps Schiereiland en omgeving op de bladen 82-83 met de bijbehorende legenda. JJ is de 'Hollanse rietbeecq' (Dieprivier, Diep River), KK de 'Groote Berghrevier' waarlangs goed bouwland was gevonden, LL de reisroute van de expeditie naar het noorden, MM de 'Zadelbergh' (waarschijnlijk Riebeecks Kasteel), NN de 'Parl en diamantberg' (Paarlberg), OO de 'Fuijck bergen' (Wemmershoekbergen), en QQ Het 'vaste ende hoogh over geberghte van Africa', dat rechts uitloopt in de Hottentots Hollandbergen bij de Valsbaai.

This map adjoins the one of the Cape Peninsula and environs on sheets 82-83 with the accompanying legend. JJ is the *Hollanse rietbeecq* (Dieprivier, Diep River), KK the Great Berg River along which good agricultural land was found, LL the route of the expedition to the north, MM the *Zadelbergh* (probably Riebeeck's Kasteel), NN the *Parl en diamantberg* (Paarlberg), OO de *Fuijck bergen* (Wemmershoekberge), and QQ the *vaste ende hoogh over geberghte van Africa*, 'the main and high mountains of Africa' that on the right run into the Hottentots Holland Mountains at False Bay.

bladen 244-245 onder / sheets 244-245 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 851.

[HGL, ca. / c. 1686] :

[Kaart van de verkenningsroute van de Kaap tot de Buffelsrivier].

[Map of the exploration itinerary from the Cape to the Buffels River].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 58 x 144,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 58 x 144.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 26 en bij de gekleurde lijnen :
Explanations: [upper left] a key to the numbers 1 to 26 and the coloured lines :

1. T Fort de Goede Hoop.
2. Hooge Craal.
3. Stinck Rivier.
4. Ronde Bossjes.
5. Doorn Craal.
6. Hol Revier.
7. Riebeecs Casteel.
8. Drie huijsjes doordrift.
9. D'Honingh Bergen.
10. Misverstants doordrift.
11. Rhinossers Craal.
12. Elants Craal.
13. Jackhals Cloof.
14. Doolhofs Hoeck.
15. Oliphants Valeij.
16. Oliphants Jacht.
17. Dassen Bergh.
18. Olifants doordrift.
19. Baviaens Bergh.
20. Backeleij Plaats.
21. De Goede Hoop.
22. Meerhofs Casteel
23. Cleyne doornbosch Rivier.
24. Keer weer.
25. D'Eerste Cooper Bergen.
26. De tweede Cooper Bergen.

Nota. D'Heenreijs naa de Cooper bergen volgens de Roode Linien.
D'Optocht naa de Stranden, volgens de swarte Linien.
Volgens de gestippelde Linien om de Passagien te soecken en stranden te Visiteren.
Volgens de Geele Linien de wederom tocht naa de Caap.

(vervolg op pag. 246 / continued on p. 246)

Bijschriften: pag. 243 / Captions: p. 243

Bijschriften: pag. 243 / Captions: p. 243

(vervolg van pag. 243 / continued from p. 243)

In 1685 ondernam commandeur Simon van der Stel persoonlijk een reis naar de Koperbergen, aan de benedenloop van de Buffelsrivier nabij het tegenwoordige Springbok, om deze op exploitatiemogelijkheden te onderzoeken. Het monogram linksonder lijkt te duiden op Hendrik of Heinrich Claudius (ook: Glaudius) als tekenaar. De apotheker Claudius vergezelde Van der Stel op deze verkenning, die duurde van 25 augustus 1685 tot 26 januari 1686, en vervaardigde onderweg diverse tekeningen, zie blad 247 midden en onder. De heenreis wordt aangegeven met een rode lijn en de gele lijn geeft de route terug aan. Op 21 september bereikte de expeditie de Koperbergen, die in de volgende weken werden onderzocht 'om te zien, wat soort van Mineraal die bergen mogten wezen. De zelve waren van onderen tot boven, en zelfs op de losse klippen, met Spaans groen uitgeslagen'. Een rijke ader werd gevonden en 'hoe dieper zy quamen, hoe zich 't Mineraal beter vertoonde'. Er werd hout gekapt om tot houtskool voor het smelten te branden, maar het nemen van proeven werd bij nader inzien 'uitgestelt tot de wederkomst aan de Kaap der Goede Hoope'. Het koperert bleek van goede kwaliteit en was kennelijk in grote hoeveelheden aanwezig, maar de grote afstand en slechte bereikbaarheid maakten de exploitatie onmogelijk. Tegenwoordig herinnert een monument op de Carolusberg bij Springbok, ruim 550 kilometer van de Kaap, nog altijd aan Van der Stels proefwinning in 1685.

In 1685 Commander Simon van der Stel undertook a journey in person to the Koperberg Hills, on the lower course of the Buffels River near the present Springbok, in order to investigate the possibilities of mining them. The monogram at the lower left points to Hendrik or Heinrich Claudius (also Glaudius) as the artist. The apothecary Claudius accompanied Van der Stel on this reconnaissance, which lasted from 25 August 1685 to 26 January 1686, and he produced various drawings along the way, see sheet 247 centre and below. The route out is indicated with a red line and the yellow line marks the way back. On 21 September the expedition reached the Koperberg Hills, which in the following weeks they investigated 'in order to see what sort of mineral they might be. They were covered from top to bottom, and even on the loose rocks, with Spanish green'. They found a rich vein and 'the deeper they went, the better the mineral showed'. Wood was cut to make charcoal to burn for smelting, but on second thoughts testing was 'postponed till returning to the Cape of Good Hope'. The copper ore turned out to be of good quality and was apparently present in large quantities, but the great distance and poor accessability made it impossible to work. At present a monument on the Carolusberg at Springbok, some 550 kilometres from the Cape, still commemorates Van der Stel's test mining in 1685.

blad / sheet 246:

Nationaal Archief, 4.VEL 847.

[Pieter Potter, 1659] :

[Kaart met reisroutes in het achterland ten noordoosten van de Kaap].

[Map with travel itineraries in the hinterland to the north-east of the Cape].

Schaalstok van 4000 Rijnlansse roeden voor twee mijl = [ca. 1 : 133.500].
Scale-bar of *4000 Rijnlansse roeden voor twee mijl* = [approximately 1 : 133,500].

1 kaart : ms op papier, 85 x 76,5 cm.
1 map : ms on paper, 85 x 76.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [linksonder] een legenda bij de letters Q t/m V en een kaartsymbool :
Explanations: [lower left] a key to the letters Q to V and a cartographic symbol :

Q. Het bekent vast geberghte van Africa.
KK. Groote bergh revier.
LL. Eerste rijswegh door ons volcq int Landt gedaen 1658.
P. Laeste offte 2:de reijswegh.
O. Rustplaetsen daer over al water bij is.
R. Proijct tot een handel plaets. Nota. voor als noch onnodigh, 1659.
P. Luijpaerts ... bergen.
S. Darde reijs-wegh met de wagen na Oedesoa ende Gonnomoä, opperste der Cochoquas.
[kaartsymbool] Dusdanige otiens buijten de stippen off linen van de reijs-wegh leggende sijn elck een groot leger van Hottentoos ende Saldanhars daer duijsende menschen met haer vee in wonen.
Nota. D'Andere letters hier niet gestelt sijn hare aenwijsinge inde Caerten van 't voorgaende Jaer te vinden.
p:o memorie.
T. Hier sijn de wilde ende seer schoon gevlamde paerden gesien van Comp:s eijgen volcq.
V. Nieuw gevonde revier daer langs heen veel legers van gonnomoäs ende oedesoas volcq sijnde cochoquas lagen. Beijde selve om de schoone landts douwe Hottentoos Hollandt genaempt met veel geboomten ende welcke revier gemeent wordt inde baij fals uijt te lopen dat nae dese beneffens andere saecken naders sal ondersocht worden.

[midden] een aantekening :
[centre] a note :

Oedasoas legers noijt op een plaets blijvende maer altijt vliegende off reijsende.
Gonnomoas legers noijt op een plaets &a.

Deze 'Caerte aenwijsende de Lantreysen in 't Lant gedaen' bestrijkt deels hetzelfde gebied als dat van de kaarten op de bladen 82-83 en 244-245 boven. Naar de legenda van de eerstgenoemde wordt verwezen voor de onbenoemde letters op deze kaart. Geheel boven zijn in contouren het Kaaps Schiereiland, de Tafelbaai en de Valsbaai aangegeven, met daaronder de routes van de drie landtochten in oostelijke en noordoostelijke richting die in 1657 en 1658 werden ondernomen. Kaartenmaker en landmeter Pieter Potter nam deel aan de eerste reis onder leiding van 'fiscus ende landschout' Abraham Gabbema, die plaatsvond tussen 19 oktober en 3 november 1657 (LL). Via de oostflank van 'Luijpaerts Bergh' (Tijgerberg) voerde de tocht naar de kloof tussen de 'Diamandt- ende Peerlbergh (Paarlberg, deze naam stamt van Gabbema) ende aen d'ander sijde de Clapmutsbergh' (Klapmuts) waar ze een rivier ontdekten die de naam 'berghreviere' (Grote Bergrivier, Great Berg River) kreeg. Uit het summiere reisverslag is de verdere route moeilijk te achterhalen, maar de lijn LL lijkt de Bergrivier (kk) een stukje noordwaarts te volgen, waarna waarschijnlijk via Riebeecks Kasteel werd teruggekeerd. Pieter Potter ging ook mee op de tweede tocht van 26 februari tot 20 maart 1658, die werd geleid door de sergeant Jan van Herwaerden. Het ging hierbij om een veeruiltocht (P), waarbij het Potters opdracht was om alles 'in de caerten te brengen, ten eijnde men altijt weten mach hoedanigh de wegen in toecomende te bereijsen'. De groep keerde terug met elf runderen en 45 schapen. Na deze reis werd bekeken of in het achterland een handelspost opgezet diende te worden, waar vee kon worden geruild en verzameld in afwachting van transport naar Fort de Goede Hoop, maar dit leek niet opportuun (R). In november van hetzelfde jaar vertrok de inmiddels vaandrig geworden Van Herwaerden nogmaals, nu naar Oedosoa en Gonnomoa (Gonnema), twee hoofdmannen van de Cochoqua, ook Saldanhars genoemd omdat ze als veenomaden met hun kudden periodiek tussen de Tafelvallei en het gebied bij de Saldanhabaai trokken. De opbrengst van de ruilhandel met hen was 203 schapen en 25 runderen.

This *Caerte aenwijsende de Lantreysen in 't Lant gedaen* (Map showing the Land journeys made in the Country) covers partly the same area as that of the maps on sheets 82-83 and 244-245 above. For the letters on this map we refer to the legend of the first. At the very top it shows in contours the Cape Peninsula and False Bay, with below this the routes of the three journeys in an easterly and north-easterly direction undertaken in 1657 and 1658.

The map-maker and surveyor Pieter Potter participated in the first journey, led by the Fiscal Abraham Gabbema, which took place between 19 October and 3 November 1657 (LL). Via the east flank of *Luijpaerts Bergh* (Tygerberg) the route took them to the gap between the *Diamandt-ende Peerlbergh* (Paarlberg, this name was given by Gabbema) and on the other side the *Clapmutsbergh* (Klapmuts), where they discovered a river that was given the name *berghreviere* (Grote Bergrivier, Great Berg River). From the brief account of the journey is it difficult to make out the route from here, but the line LL seems to follow the Berg River (kk) a little way to the north, after which apparently they returned past Riebeeck's Kasteel. Pieter Potter also went on the second journey from 26 February to 20 March 1658, which was led by Sergeant Jan van Herwaerden. This journey was for livestock trading (P), in which Potter's instructions were 'to map everything, so that people will always know how to travel the roads in the future'. The group came back with eleven cattle and 45 sheep. After this trip there was consideration of whether a trading post ought to be set up in the hinterland, where cattle could be traded and collected in anticipation of transport to the Fort of Good Hope, but this did not seem opportune (R). In November of the same year Van Herwaerden (now an ensign) set out once more, now to Oedosoa and Gonnomoa (Gonnema), two headmen of the Cochoqua, also called Saldanhars because they trekked periodically as cattle nomads between the Table Valley and the area of Saldanha Bay. The barter with them yielded 203 sheep and 25 cattle.

blad 247 boven / sheet 247 above:

Rijksmuseum Amsterdam, RP-T-1914-17-47.

[Johannes Schumacher, ca. / c. 1779] :

Sogenaamde / Meerhofs Casteel / in het kleijne Namacqua Land. / Sijnde een hol in een klip.

The So-called / Meerhoff's Kasteel / in Namaqualand. / Being a cave in a cliff.

Aquarel op papier, 20,5 x 32,5 cm.
Water-colour on paper, 20.5 x 32.5 cm.

In 1661 reisde Pieter van Meerhoff (zie blad 243 boven) voor de tweede maal ver naar het noorden, naar de Namaquas. In het verslag maakt hij melding van een naar hemzelf vernoemd 'casteel Meerhoff', een ronde berg die er ligt 'gelijcq een casteel'. In 1685 passeerde Simon van der Stel hier tijdens zijn grote expeditie naar de Buffelsrivier (bladen 244-245 onder) en zijn journaal vermeldt over deze berg: 'In de zelve is een groote spelonk, zynde poorts gewyze, door de natuur alzoo gemaakt. De Ed. Heer Commandeur klom boven op dezelve, en bevont, dat de berg zich wel 5 mylen in de lengte uitstrekte met een hooge rug, hebbende aan de eene kant een gang van schoon wit albast, en aan de andere kant rood en wit marmersteen, bruin en wit, ook graauw en wit, alsmede geheel witte.' Johannes Schumacher tekende Meerhoffs Kasteel bijna honderd jaar later tijdens zijn reis in 1779 met Robert Jacob Gordon, die er een inscriptie vond: d:E:H:S:V:d:S; A:S: 1684 (de Edele Heer Simon van der Stel; Adriaan [van der] Stel, zijn zoon die de reis meemaakte. Deze laatste was niet dezelfde als Willem Adriaan, de latere gouverneur). De datum lijkt echter foutief overgenomen. De tekening is weer afkomstig uit de particuliere atlas van Gordon in de collectie van het Rijksmuseum Amsterdam.

In 1661 Pieter van Meerhoff (see sheet 243 above) travelled for a second time far to the north, to the Namaquas. In his report he mentions a *casteel Meerhoff* named after himself, a round mountain that stands there 'like a castle'. In 1685 Simon van der Stel passed here during his great expedition to the Buffels River (sheets 244-245 below) and his journal says of this mountain: 'In the same there is a large cave, being in the manner of a doorway, made so by nature. The Noble Commander climbed to the top of it and discovered that the mountain extends a good five miles with a high ridge, having on the one side a passage of pure white alabaster, and on the other side red and white marble, brown and white, also grey and white, as well as completely white.' Johannes Schumacher drew Meerhoff's Castle almost a hundred years later during his travels in 1779 with Robert Jacob Gordon, who found an inscription there: d:E:H:S:V:d:S; A:S: 1684 (the noble lord Simon van der Stel; Adriaan [van der] Stel, his son who joined the journey. The latter was not the same as Willem Adriaan, the later Governor). The date, however, seems to have been copied wrongly. The drawing again originates from Gordon's personal atlas in the collection of the *Rijksmuseum*, Amsterdam.

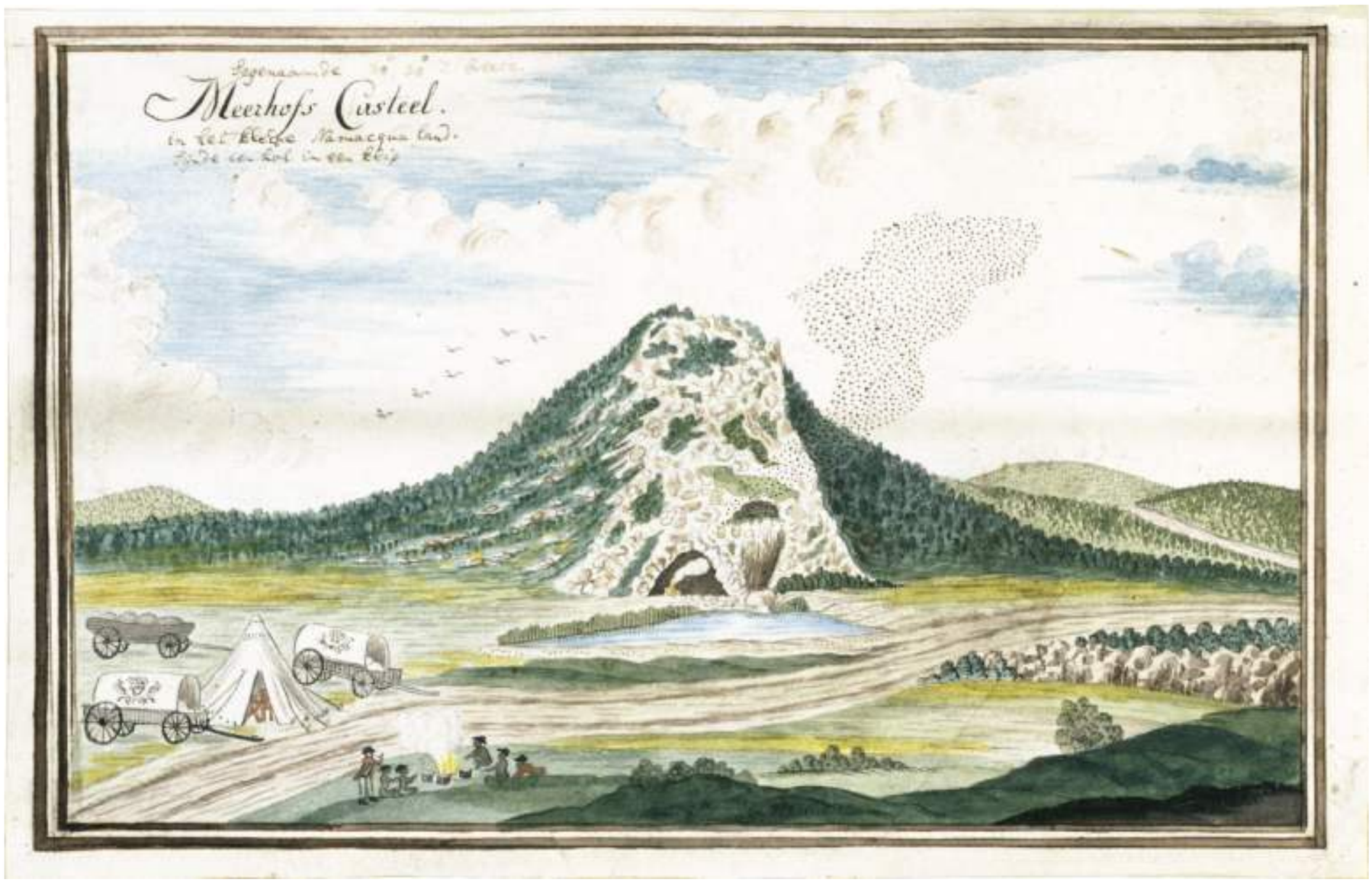

blad 247 midden / sheet 247 centre:

Iziko South African Museum Library, Cape Town, Codex Witsenii fol. 728.

[Hendrik Claudius, ca. / c. 1685] :

[Gezicht op de Koperberg].

[View of the Koperberg].

Aquarel op papier, 20 x 31 cm.
Water-colour on paper, 20 x 31 cm.

Verso:
A.A.A. Dit is de kopere bergh door den E: Hr Commandr Simon vander Stel den 21. October 1685, ontdeckt, en ruijm 10: mijlen verre persoonlijk gevisiteert, en doorgaans een ganck en ader, dievan onder uijt de grond op, tot den top van den bergh klimt, en ten minsten van 8 to 9. voeten dogh merendeels van 2 a 3 Roeden breette ganschelijk van een Couleur en met spaans groen uijtgeslagen bevonden.
H:V:R: een bergh gansch en geheel uijt koper Ertz vanboven tot beneden toe bevonden diehalven aldaar wel 18. voeten diep gegraven en hand over hand rijcker mineraal ten vorschijn gekomen is.
St:M: Een bergh halv van Ertz, dog werd grloovt innerlijk alsoo rijck als die van H:V:R: en een en de selve ganck of ader te wesen, dierhalven tot 4 voetn diep bearbeijd en van seer goet mineraal bevonden.

[fol. 729]:
S:V:S. Een bergh met een grootte vlackte, de welk de bovengemelte ganck wel 2: en 2½ roeden breed doorsnijd, is tot 2 voeten diep bearbeijd, en 't Ertsz soo goed als 't voorgaande g'oordeelt.
B.B.B. de ganck of kope ader, die alsgeseght, ruijm 10 mijlen verre is vervolgt, en welcker eijnd onbekend is.
C.C.C. Een fonteijn of gestadig lopend beeckje met alsulcken ried als in 't Vaderland val beijder zijds bewassen.
D.D.D. Aloes bomen.

Deze blik op Simon van der Stels kamp bij de Koperbergen in 1685, zie de bladen 244-245 onder, behoort met de tekening van een nabijgelegen vlakte met een vindplaats van kopererts op blad 247 onder tot een serie aquarellen in de Iziko South African Museum Library in Kaapstad, die tezamen de *Codex Witsenii* vormen, genoemd naar de Amsterdamse burgemeester, VOC-bewindhebber en wetenschapper Nicolaas Witsen. Deze liet in 1692 een serie kopieën maken van de tekeningen die de apotheker Hendrik Claudius tijdens de reis met Van der Stel van de Kaapse flora en fauna had vervaardigd. Meerdere series zijn bewaard gebleven en het lijkt waarschijnlijk dat Claudius veelal zelf de kopieën vervaardigde. De berg met de letters H:V:R: werd vernoemd naar de commissaris-generaal Hendrick Adriaan van Rheede tot Drakensteijn die de Kaap in 1685 bezocht. De andere vernoeming met initialen, de berg St:M:, heeft betrekking op de Raad van Indië Isaac de St. Martin, die toen eveneens de Kaap aandeed op weg naar Oost-Indië.

This view of Simon van der Stel's camp at the Koperberg Hills in 1685, see sheets 244-245 below, with the drawing of a nearby plain with copper ore deposits on sheet 247 below, belongs to a series of water-colours in the Iziko South African Museum Library, Cape Town, which together form the *Codex Witsenii*, named after the Amsterdam burgomaster, VOC Director and scholar Nicolaas Witsen. In 1692 Witsen had a series of copies made of the drawings that the apothecary Hendrik Claudius had produced of the Cape flora and fauna during the journey with Van der Stel. Several series have been preserved, and it seems likely that Claudius often made the copies himself. The mountain with the letters H:V:R: was named after the Commissioner-General Hendrik Adriaan van Rheede tot Drakensteijn, who visited the Cape in 1685. The other naming with initials, the mountain St:M:, relates to the member of the Council of the Indies Isaac de St. Martin, who likewise called at the Cape at that time on his way to the East Indies.

E. E. E. E. Een vlacte omtrent drie mijlen Noord-waarts van den Koperberg gelegen, in 't midden van dewelke een vlacke Horizontale klip men gevonden heeft, uijt welkers poren of gaetjes, 't Spaans-groen gelijksaam uijtborreld en te voorschijn komt.

blad 247 onder / sheet 247 onder:

Iziko South African Museum Library, Cape Town, Codex Witsenii fol. 730.

[Hendrik Claudius, ca. / c. 1685] :

E.E.E.E. Een vlacte omtrent drie mijlen Noordwaarts van den Koperberg gelegen [...].

E.E.E.E. A plain situated about three miles to the North of the Koperberg [...].

Aquarel op papier, 20 x 31 cm.
Water-colour on paper, 20 x 31 cm.

Verklaringen: [onder] vervolg van de titel :
Explanations: [below] continuation of the title :

In 't / midden van dewelke een vlacke Horizontale klip men gevonden heeft, uijt / welkers poren of gaetjes, 't Spaans-groen gelijksaam uijtborreld en te voorschijn komt.

248

blad 248 boven / sheet 248 above:

Rijksmuseum Amsterdam, RP-T-1914-17-54.

[Johannes Schumacher, ca. / c. 1779] :

Kooper Berge.

Koperberg Hills.

Aquarel op papier, 16 x 60 cm.
Water-colour on paper, 16 x 60 cm.

Na Meerhoffs Kasteel te hebben bezichtigd, zie blad 247 boven, reisde het gezelschap van Robert Jacob Gordon in 1779 door naar de Koperbergen. Het was waarschijnlijk weer Johannes Schumacher die daar dit landschap tekende, dat nu deel uitmaakt van Gordons particuliere atlas in het Rijksmuseum Amsterdam. Gordon zelf klom in een paar oude proefgangen, die naar zijn opgave ongeveer anderhalve meter diep waren, en verzamelde enkele brokken erts.

After having viewed Meerhoff's Castle, see sheet 247 above, Robert Jacob Gordon's party travelled on to the Koperberg Hills in 1779. It was probably again Johannes Schumacher who drew this landscape there, which is now part of Gordon's personal atlas in the *Rijksmuseum*, Amsterdam. Gordon himself climbed into a few old test galleries, which according to his statement were about one and a half metres deep, and collected some lumps of ore.

bladen 248 onder - 249 / sheets 248 below - 249:

Nationaal Archief, 4.JSF 2.

Ondekt op den Landtogt gedaan van Cabo de Goede Hoop in het Jaar 1761. C.F. Brink :
Discovered during the Land Journey made from the Cape of Good Hope in the Year 1761. C.F. Brink :

Land Caarte / van een Gedeelte van / Zuijd Africa [...].

Map / of a Part of / South Africa [...].

Schaalstok van 20 Duijtse Mijlen van 15 in een graad = [ca. 1 : 351.900].
Scale-bar of *20 Duijtse Mijlen van 15 in een graad* = [approximately 1 : 351,900].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 190 x 98 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 190 x 98 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [linksonder] vervolg van de titel :
Explanations: [lower left] continuation of the title :

Strekkende langs derselver West / Kust van 26 tot 32 graad zuijder breete.

[linksonder] een legenda bij 3 kaartsymbolen :
[lower left] a key to 3 cartographic symbols :

[kaartsymbool] Marquert de leeger Plaatsen.
[kaartsymbool] De Strekking van de Marsroede.
[kaartsymbool] De Hottentots wooninge.

Carel Frederik Brink maakte deel uit van de groep die onder leiding van 'den Capitain der Burger Cavallery Sr Hendrik Hop' van 16 juli 1761 tot 27 april 1762 een verkenning naar het verre noorden ondernam, met de opdracht daar de handelsmogelijkheden en de haalbaarheid van een eventuele exploitatie van Van der Stels kopermijn uit 1685 te onderzoeken. Een kopie van diens reisverslag werd meegenomen. Daarnaast moest worden uitgekeken naar een eerder in Namaqualand 'gevonden seeker hier te Lande nooyt bekend geweest sijnde Dier'. Aangezien deze dieren 'eygentlijk onder het geslagt der Cameelen behooren, en het dierhalven wel soude kunnen zijn, dat deselve door d'Inwoonders aldaar, als de Cameelen welve wierden gebruykt, en dus ook van veel nut voor deese Colonie soude kunnen sijn', moesten de expeditieleden proberen enige exemplaren van dit dier 'leevend herwaarts op te brengen'. Het ging hierbij om giraffen, waarvan Brink op de kaart een exemplaar afbeeldde, maar eenmaal gevonden bleken deze 'weegens de kortheijd van 't Lijf' en de 'wonderlijcke beweeging' niet geschikt als lastdier. Een zelfde opdracht gold eventuele andere nog onbekende diersoorten. Brink beeldde verder een leeuw, een 'gevlamd paard' of zebra en een paard af.

De gevolgde route is aangegeven vanaf de Olifantsrivier in het zuiden tot aan het punt dat 'Keerom' werd genoemd, gelegen aan de 'Gammo Rivier'. Deze laatste, nu bekend als de Chamob- of Leeuwenrivier (Chamob River, Löwen River) ten zuiden van Keetmanshoop, is correct ingetekend als een zijarm aan de middenloop van de 'Vis Rivier' (Fish River) in het huidige Namibië. De 'Gammo Rivier' mondt op zijn beurt uit in een rivier die hier in een latere hand is aangeduid als 'Rio trois Anthonio', waarmee topografisch gezien alleen de Oranjerivier bedoeld kan zijn. Meer stroomopwaarts wordt deze door Brink 'Groote Rivier' genoemd, indertijd evenals 'Gariep' en 'Eyn' een gangbare benaming voor de Oranjerivier.

Geheel linksboven is aan de kust de Angra Pequena aangegeven, de tegenwoordige Lüderitzbocht (zie de kaarten op blad 238). De Koperbergen zijn mede aangeduid met de annotatie 'A merkt de Kooperberge welke de heer Simon van der Stel in het Jaar 1685 in sijne presentie heeft laaten bewerken' en iets verder in noordwestelijke richting wordt een ingetekende cirkel verklaard als 'De klipfontein van Jan Hendrik Eijman Octob 1794'. Interessant zijn de diverse correcties op de kustlijn, eveneens naderhand aangebracht. Het mondingsgebied van de Oranjerivier is door Brink geheel onjuist ingetekend als een diep landinwaarts reikende baai, de Angra das Voltas. De later met potlood ingetekende kustlijn van de Alexander Bay, zoals de tegenwoordige naam luidt, komt veel beter overeen met de werkelijke situatie.

Carel Frederik Brink was a member of the group led by 'the Captain of the Civilian Cavalry Sr Hendrik Hop' which made a reconnaissance to the far north from 16 July 1761 to 27 April 1762, with the instructions to investigate the possibilities for trade there and the feasibility of working Van der Stel's copper mine discovered in 1685. A copy of his account of the journey was taken along. As well as that they were to keep a lookout for a 'certain animal that has never been known in this country', earlier found in Namaqualand. Seeing that these animals 'actually belong to the race of the camels, and it therefore could well be that the same are used by the inhabitants like camels, and hence could also be of much use for this Colony', the members of the expedition had to try 'to bring hither alive' some specimens of this animal. These were giraffes, an example of which Brink depicted on the map, but once found these turned out 'because of the shortness of the Body' and the 'peculiar gait' not to be suitable as beasts of burden. A similar instruction applied to other still unknown kinds of animals. Brink also drew a lion, a 'striped horse' or zebra and a horse.

The route followed is shown from the Olifants River in the south up to a point that was aptly named *Keerom* (Turnaround), located on the *Gammo Rivier*. The latter, now known as the Chamob River or Löwen (Leeuwen) River to the south of Keetmanshoop, is drawn correctly as a branch on the middle course of the *Vis Rivier* (Fish River) in the present Namibia. In turn the *Gammo Rivier* flows into a river that is indicated here in a later hand as *Rio trois Authonio*, which from a topographical viewpoint can only mean the Orange River. Further upstream Brink calls this *Groote Rivier*, at the time a generally used name for the river, just as *Gariep* and *Eyn*. At the very top left the Angra Pequena is shown, the present Lüderitz Bay (see the maps on sheet 238). The Koperberg Hills are also marked with the note 'A marks the Koperberg Hills that the Honourable Simon van der Stel had worked in his presence in the year 1685', and a little further in a northwesterly direction a circle drawn there is explained as 'the cliff spring of Jan Hendrik Eijman, October 1794'. An interesting feature is presented by the various corrections to the coastline, also added later. Brink has drawn the area of the mouth of the Orange River quite wrongly as a deep bay reaching inland, the Angra das Voltas. The coastline of Alexander Bay, to use its present name, drawn later with pencil, agrees much better with the actual situation.

DE GROOTE
NAMAQUAS.
DE KLEINE
NA
Angra Pequena
Angra das Voltas
Cabo das Voltas
Rio Grande
Rio Orange
Rio Groene
Rio Verde
Rio Swart
Rio Vermeio
Rio Olifants
Rio Spinhas
Rio Doce
Rio Salgado
Rio Cobre
Rio Ouro
Rio Prata
Rio Ferro
Rio Estanho
Rio Chumbo

bladen / sheets 250-251:

Rijksmuseum Amsterdam,
RP-T-1914-17-3.

[Johannes Schumacher, Robert Jacob Gordon, 1777-1780] :

[Kaart van de Kaapkolonie].

[Map of the Cape Colony].

Schaalstok van 15½ Duytse Mylen zijnde een Graad lengte op dese Parallel = [ca. 1 : 941.000].
Scale-bar of *15½ Duytse Mylen zijnde een Graad lengte op dese Parallel* = [approximately 1 : 941,000].

1 kaart met meerdere geannoteerde tekeningen : ms op papier, gekleurd, 180 x 196,5 cm.
1 map with several annotated drawings : ms on paper, coloured, 180 x 196.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [van linksboven naar rechtsonder, letters y in transcriptie als ij] voornaamste geografische beschrijvingen en aantekeningen :
Explanations: [from upper left to lower right, letters y transcribed as ij] principal geographical descriptions and notes :

Mond der Oranjes Rivier of Garieb dar hij uijtwaatert 180 Roeden Rijnl breed, formeerende na binnen een groote inham waaters, met eenige Sandplaten als Eijlandjes, dese Mond kan uijt zee niet gesien worden door de Sandbanken die er voor leggen, die een Branding van wel een halve mijl van Strand maaken, so als meest door Klippen, langs dese lange kust die Branding Continueert. Dus sal selfs een Kleine boot uijt zee hier niet Kunnen in Koomen, schon er binnen de Mond een Sleuf van drie vadem diepte na de Noordsijde der Rivier is.

Hier aan dese twee bergjes soude men de Mond der Rivier kunnen vinden, Staande alleen in een Vlakveld.

In dese Inham is een diep hol dar de Zee veele Boomen uijt Oranjes Rivier ingespoeld, men vind hier 100 voet boven de zee versteende Schulpen.

Ilheos Secos, drie drooge Eijlandjes een paar schnaphaan schoot van de wal, vol Robben.

A A A. Dit sijn de Kooperbergen dewelke De Heer Gouwerneur Simon van der Stell Ao 1685 in sijn presentie heefft laaten bewerken.

Dit is het gebergte het geen men in de Reisbeschrijving na Siam van Vader Tachart, 48 dagreisens hoog opgegeeven heeft. Kamies zijnde in 't Hottentots gras Veld Berg. De hoogste punten 5265 voet boeven de zee.

Dit Land Daalt na de Oostzijde van de Kamies Berg, weinig af, maar is alles hoog vlak binnen Land, met hier en daar Klipheuvels, bijna sonder water.

Kaikaap beteekend in het Hottentots groote Rivier. Dese naam heeft de togtgangers en de Landmeeter Luit Brink Misleid, dordien sij hier niet geweest zijnde, door deese Naam de groote Rivier of Garieb, uijt den Norden hebben gesteld te Koomen, zijnde dese Kaikaap een meest drooge Rivier en vlak als de Leuuwe Rivier, loopende niet als bij swaare donders Regene.

Hoog Vlak Land met hier en daar Klipheuvels meest omtrent 2 a 3000 voet boven de Zee, en bij de Rieviers oever aan weerskanten sterk afdraagende.

Cammaqua of Hartebeest Rivier; Het bed deser Rivier was wel 30 Roeden Breed dog had in geen Twee Jaren geloopen, en loopt Selden. Sij ontfangt het Water der Sak Rivier en agter hooge Nieuweveld, dog die loopen in Kuijlen doodt, (ook is de Evaporatie in dit drooge en Warme Land seer Sterk) uijtgenomen in Extraordinaire Saisoenen. Zij is bij de Groote Rivier vol Cipres boomen en Riet.

Dese aangestipte Streek is de verdere Gesupponeerde loop der Rivier, sijnde volkoomen van de selve breete en Geboomte daar ik aan weersijden aan de dubbelde Streepen geweest ben.

Oranje Rivier beneden bij de Inwoonders Garieb genaamt. Het bed der Rivier hier 4125 voeten boven de Zee.

In de Stadt de Caap was de Noord Wester Miswijzing van het Compas, Anno 1780, XXIII Graaden.

De N Westering heb ik uijt de Oude Journalen, hondert jaar daar door een gerekent, bevonden dat t Jaars, tien minuten vermeerdert.

Ik heb van een Engelse Captein, dat hij hier nog met 200 Vadem grond gegooijt heeft.

Hier is door Captein Hall in het Schip Worchester met 50 Vadem harde Rotsige grond gegooijt.

Authentique Berigten door de Heer Wi. Petrie, te Madras geteekend, stellen, op deze Lengte van 3 Graden Oost van de Caap de goede hoop en op op 38 gr 11 min Z: breedte eene zeer gevaarlijke Klip droogte, so ver ten Zuiden uijt strekkende dat men deselve met het Oog niet overzien konde. Sij was onder Water egter bruijsde en brak de zee met korte golven, so schudde het Schip seer Sterk, schoon het gelukkig goed weer en een stille zee was. Daar het Schip was, konde men aan weersijden het gras ende mos op de Klippen onderscheiden en ook de bloote Rots, so dat men hier en daar maar circa 3 Vadem diepte op iedre Sijde van het Schip giste, sijnde het selve gelukkig in een diepe Sloof geraakt; Men had geen tijdt om te loten en veranderde ten eersten te rug van Cours, en raakte men (vresende ieder oogenblik te stooten) na eenige minuten, buijten deselve. Na omtrent anderhalf Uur Verlooren sij gesigt van dese gevaarlijke droogte, dewelke seer steil is, om dat het water, ten Eersten sijne Witte groenachtige Couleur weder verloor en de Ordinaire donker blauwe weder aannam. Men was gedurende de Nagt een sterke Stroom gewaar geworden. Het was op Maandag NB den 6 febr: 1786 met de Son, dus helder Ligten dag, de breedten en Lengtens waren gegist; hebbende sij den Voorgaanden van dien dag […] gehad, dog op den 4 febr: hadden sij op de bank van Agulhas op de breedte van 37 gr 20 min Z Breedte gegist, grond gegooijt, sijnde rotsagtig sand, dus strekt de Bank verder ten Zuiden uijt als tot nu toe bekend is. Het verhaal der Engelse Passagiers, aan boord van dit Franse Schip, kwam overeen met het Journaal van desselfs Captein. Men kan met regt Supponeren dat op dese gevaarlijke droogte veele der uijtgaande Scheepen daar men nooijt meer van gehoort heeft gebleeven sijn. Zoude dit niet de droogte Duinhof sijn, dewelke in onse Kaarten bekent staat van A:o 1749 schoon deselve regt ten Zuiden van Hanglip op 36¼ gr breedte bekend staat; dewijl in dese Streeken Violente Stroomen heerschen, dewelke de Lengtens meest westlijker brengen dan sij gegist worden en de breedte, waneer men geen Son bekomen kan, bij gissing onseker is.

NB Dit Franse Schip was de Brigantijn Telemagne, gecommandeert door den Captein Geraud Sijnde den 22. Januarij 1786 van de Caap de goede Hoop geseild, en den 17 Maij daaraan volgende op Madras geariveerd.

Dese Stroomen worden verandert door de Noordwestlijke winden, het gene ik duidelijk bespeurd heb aan de Rivieren dewelke aan dese Zuid sijde van Africa Uitwateren: namentlijk als de Wind Noordwestelijk was, schoon […] aflandig, bleven de Rivieren opgestuuwt en hoog, en kon men alsdan Selfs weinig Ebb in de zee gewaar worden en zeer hol water; maar liep de wind na het Zuiden, schoon dan bijna regt in de Mond der Rivieren inwaijende met een holle Zee, liepen die Rivieren Snel af en wierden Schielik Laag. Dit toond duidelijk dat de Wester Zee door de Noordwestelijke Winden van verre tegen de Zuider Zee opgestuuwt word en dus de Ordinaire Cours van de Stroom ophoud en Verandert; Dus moet een Zeeman in Sijne Calculatie hier wel agt opgeven, dewijl ik uijt […] in lengte bedroogen heeft (en wel so als men aan het Land herkent heeft, binnen twee a drie Etmalen) dat men de Westelijken Stroom bijna niet soud geseild hadde, daar men in andere tijden wanneer de Noordelijke Winden wat [geluwd] hadden, Sterk Avanceerde.

[van boven naar beneden] beschrijvingen bij de voornaamste inzettekeningen :
[from top down] descriptions with the principal inset drawings :

Groote Namaquas Huijshouding.

Strand Bosjemans Huijshouding.
Zijnde Vis Eetende en Jagers Hottentoten, dese hordens bestaan maar uit weinige Persoonen, Eetende selfs de doode opgespoelde Noordkapers en Zee Robben als eene groote Lekkernij.

Moetjoännaas Huijshouding.
Bij dese Moetjoeanaas leggen eenige afgescheidene Familien der Geisiqua, sijnde onder hen getrouwt; sij heeten die Nousiqua, Coriaqua Curiqua, en hamma Curiqua, dog de kinder siektes dewelke uijt den Noorden komt, heerscht van Tijd tot Tijd onder dese Volkeren, dit Stuijt voor een goede wijl de Communicatie tussen hen en de Hottentotten, so Koraquas, Einiquas als Namaquas, dordien sij dikwijls de Kinder Siekte van deze

(vervolg op pag. 252 / continued on p. 252)

(vervolg van pag. 250 / continued from p. 250)

Volkeren gekreegen, en veele hunner daar door Verlooren hebben.

Deze Natie word door de Hottentotten Binnas of Briquas genaamt, en is de geciviliseerste van allen dewelke ik in mijne reizen in het Zuijder gedeelte van Africa gevonden hebbe. Birina of Briqua heit in het Hottentots, Bokken hebbende deze Natie veele Bokken, ruilende vooral deze Dieren, van de Hottentotten, voor ijser, dat zij van hand tot hand van de Portugeesen, van de kust van Mosambique en de Rio La Goa krijgen, sijnde zij seer goede Smeeden.
Sij noemden mij verder Noordelijk de Rivieren Khatoe, Mageenje en Koang, sijnde de laatste, naar hun seggen, seer groot, waar sij met Canoos van Boomen vaaren;, dog kan niet weeten of hij in de Wester of Ooster zee liep. dit kon wel de Rivier van Rio la Goa die op de 26 grad Uijtwatert, zijn: wetende deze Natie van geene Zee.
Noordwaards noemden sij de hordes, Matjoeneoe; Macarigari; Banolo; Baparoeboerana; en de versten Noordwaards, Schoenareba, Capiis; dese worden door de Hottentotten, Capeticoe genaamt, van wie zij het IJser, in Staaven, Krijgen.
Noord der Geissiqua noemde sij nog hordes Borroemana en Morroena, ten Noorden desen sou de groote Koang Revier sijn.
Sij hebben voormaals tot an de Oranje Rivier geleegen, dog sijn van de Hottentotten te rug gedreeven. De Hottentotten seggen dat sij dien sij nit moogen lijden, met het Eeten, onder schijn van Vrindschap, vergeeven; daar een Hottentot afkeer van heeft; sij gebruijken giftpijl en boog, als de Hottentotten; dat de andere Caffers niet doen, dog gelijk desen hebben sij ook de Knots en Assaagaaij; sij woonen in beetere hutten als de Caffers daar sij in Wandelen kunnen en sijn Sintelijker; Plantende even als die Natie Caffer of Guines Koorn, Tabak, Meloenen, en andere vrugten. Hunne Taal is een verschillende Dialect, van de andere Caffertaal; sij hebben de selfde bijgeloovigheden en toverijen, sijn ook besneeden en van de selfde Statuur als de Caffers, hebbende ook de veelwijferije; dog verschillen in Kleeding, bereijdende sig Hartebeest vellen als de Europeane, dewelke sij met een Onderkleed van fijn Haarig Kalfsvel draagen, en hunne Schaamelheit als in een Korte broek van een ander vel, het sij bok of kalfsvel, bij de balsak van die Dieren, afgeschneeden, verbergen, bindende sig dien tussen de beenen agter om het lijf toe.
Verders hebben de Wijven, rokken van verscheide vellen, en ook Mutsen van vellen op het hooft.
Ik kan, met de grootste Schijnbaarheit, stellen dat het geele Schraale ras Menschen (egter allen met wollige Kroese Koppen, de eene wat swarter en de anderen wat witter, so door de Elevatie van het Terrein, als Levensaart, veroorsaakt; schoon in Dialecten verdeeld, een en deselfde Taal, de welke vijf à ses Klappende tongslaagen heeft, Spreeken, en in Jagende hordes sijnde Bosjemans of Hottentotten sonder Vee, of in Veehoedende hordes Hottentotten, als Groote en Kleine Namaquas, Einiquas, etc onderscheiden zijnde. Beginnen, omtrent Caap Negro, op de 14de graad Z: B:r aan de Wester Zee; en in een Diagonaal Africa doorloopen, tot Circa de 33: graad Z: B: aan de Oost Kust; wordende de andere zijde, door Swarte Caffers, bewoont, de welke in dese Streeken groote Sterke Menschen sijn, dewelke van de Vee teelt, en een soort van landbouw leeven, egter ook liefhebbers van de Jagt zijn, en Mogelijk na de Linie toe; de Kleinere Negers worden.
Sij Spreeken eene Soetluijdende, Mannelijk taal, sonder Klappen, ook in Dialect meest na de Distantie tussen de Landen, so als overal, verschillende.
Eene Observatie die ik overal gemaakt heb, is, dat hunne Mannen fraaije Statuuren, en hunne Vrouwen in het gemeen Klein, dog breed en Sterk, met forsse Weesentreken, sijn ; daar de Hottentotten veel Schraalder sijn, en een Hottentot selden so een friss Sterk Kaarl is, als een Caffer, al kan hij meer ongemak verduuren en inderdaad veel trager is. De Hottentotten dewelke aan de Caffers en Moetjoaanaas grensen, sijn grooter en Sterker als de anderen, schijnende dit door de Verbastering der twee Rassen te sijn Voortgekoomen.
Een Hottentot die Vee heeft, is grooter en Sterker en Vreedsaamer als een Bosjeman; dog die is geswinder, taniger, Slimmer en Courageuser. Somtijds is de eene Broeder, Hottentot […]; Grissiqua, Koraqua of Namaqua, en de andere Broeder, een Bosjeman, bij een Bosjemans Kraal, van de een of andere Naam, en selden lang goede vrinden, Schoon alle Hottentotten van een Ras sijn.
Of de Binnenlandse, of andere Caffers ook in twee Classen Menschen, als Jagers of Bosjemans, en Veehoeders, onderschijden sijn, even als de Hottentotten; sou ik niet seeker kunnen Verseekeren, dog wel gelooven, doordien Africa op veele plaatsen veeteeld, om de Schaarshijd aan Waater en Weijde ommooglijk maakt, en de Jagt voor de Bewoonders dier Streeken, Noodsaakelijk is.
Sijnde dit ook eene behaaglijke Occupatie voor die er bij Opgevoed sijn; Kunnende sig selden naderhand, aan een Uniform Still sittende leeven, daar min of meer Werksamheid aan vast gehegt is, gewennen;
Dus Sullen De Jaggers of Wilden, bezuijden Abissinien, daar de Beschreevingen dier Landen van melden, Swarte Bosjemans kunnen sijn.

Bosjeman's Huijshouding.

Desen hieten zig Saana of Saanaqua (in vroeger tijden Sonquas genaamt:) en sijn onderschijden, in hordes van verschijde Naamen. Sij worden doorde Hollanders, Bosjemans en verder op, agter de Sneuw Bergen, Chinese Bosjemans genoemd, schoon sij, een en het selve Volk zijn, woonende in een hoog Vlak Land, meest 3 a 4000 voet boven de Zee, met hier en daar Klipheuwels, en laage Bergen, sijnde seer Schraal van hout en Water versien, en niet dan hier en daar, bij Graafwaatertjes en Rivier Kuijlen, die veel brak sijn, bewoont; met pol of Bosjemans-gras begroeid en een Rosse Losse Klei grond met verrotte Rots vermengt. Leven van de Jagt, en al wat zij eetbaar vinden kunnen, in het Veld dus Armoedig en komen, het Vee hunner Buren, roven.

Caffers Huijshouding.

Gesigt van een Caapse Koorn, Wijn en Veeplaats.

De in 1743 in Doesburg geboren Robert Jacob Gordon trad na zijn studie aan de Universiteit van Harderwijk in militaire dienst, waar hij het in 1774 tot kapitein bracht. Zijn verdere leven zou hij voor zijn broodwinning aan het militaire apparaat verbonden blijven, vanaf 1777 in de Kaapkolonie, maar zijn werkelijke interesse lag bij de natuurwetenschappen. Deze grote overzichtskaart van de Kaapkolonie getuigt daarvan op indrukwekkende wijze. Als particulier had Gordon reeds in 1773 tijdens een verblijf van bijna een jaar uitgebreid in de Kaapkolonie rondgereisd, onder meer in gezelschap van de beroemde Zweedse botanicus Carl Peter Thunberg en de Schotse plantenverzamelaar Francis Masson. Over andere tochten die hij in deze beginperiode maakte, zijn verder nauwelijks feitelijke gegevens bekend. Naar eigen zeggen had hij tevens als eerste de nog onbekende Plettenbergbaai bezocht en er de grote houtvoorraden opgemerkt. Dat hij toen ook het binnenland moet zijn ingetrokken is af te leiden uit de informatie dat hij een gemsbok (*Oryx gazella*), had geschoten, een diersoort die in de buurt van de Kaap niet voorkomt; zie de afbeelding midden op de kaart. Uit de diverse bijschriften blijkt dat Gordon zijn informatie over de bereisde gebieden betrok van de plaatselijke bevolking, in dit geval 'Hottentotten' ofwel Khoi. Ook bracht Gordon van deze eerste reis een dozijn springbokken mee terug naar Nederland, die een plaats kregen in de menagerie van stadhouder Willem V. Ter ere van deze Prins van Oranje zou Gordon in 1777 de Gariep of Grote Rivier de naam Oranjerivier geven; zie de bladen 278-279. Op de kaart tekende hij bij de Oranje Poort, de samenvloeiing van de 'Prinses Wilhelmina's Rivier' (Caledon River) en de 'Prins Willem's de Vijfde Rivier' (Oranjerivier), ook een 'Prins Willem's de V-Berg'. Het behoeft geen betoog dat Gordon een overtuigd Orangist was. Indirect was dit mede de aanleiding voor zijn zelfgekozen dood in 1795, toen hem na de succesvolle inval van de Britten, die voorgaven namens de uitgeweken stadhouder Willem V op te treden, door de burgers werd verweten zich nauwelijks te hebben ingezet voor de verdediging van de Kaap.

Van Gordons latere reizen zijn vier dagboeken bewaard gebleven die, integraal in het Engels vertaald en van uitgebreide annotaties voorzien, door Peter E. Rapier en Maurice Boucher werden uitgegeven in hun *Robert Jacob Gordon. Cape Travels, 1777 to 1786*. Het is opmerkelijk dat Gordon klaarblijkelijk in de gelegenheid was meermaals maandenlang uit de dienst afwezig te zijn. Zijn eerste reis, gedeeltelijk samen met de Schotse militair en botanist William Paterson, naar onder meer de bovenloop van de Oranjerivier duurde van 6 oktober 1777 tot 8 maart 1778. Een half jaar later vertrok hij weer om gouverneur Joachim van Plettenberg te begeleiden tijdens diens grote inspectiereis (bladen 282-283). Deze onderneming was dus in beginsel wel een dienstreis, maar halverwege scheidden hun wegen en zette Gordon zijn tocht op eigen gelegenheid voort. Op deze kaart heeft de Zeekoerivier (Seekoeirivier, Seekoei River, een zijrivier die iets noordwestelijk van het tegenwoordige Colesberg in de Oranjerivier uitmondt) overigens nog Gordon's benaming Plettenberg's Rivier. De reis met William Paterson in 1779-1780 naar de monding van de Oranjerivier in het noorden (bladen 236-237) nam bijna zeven maanden in beslag. De oorlogsperiode (1780-1784) en het vertrek van zijn chef luitenant Hendrik Prehn, wiens functie van hoofd der troepen hij toen kon overnemen, hielden Gordon vervolgens enkele jaren aan de Kaap. Zodra de omstandigheden het toelieten vertrok hij opnieuw voor een rondreis, die hem in de periode van 19 november 1785 tot half maart 1786 eerst vanaf de Kaap via Tulbagh noordwaarts tot de monding van de Olifantsrivier bracht, waarna hij dwars door het land naar het oosten en zuidoosten trok tot aan de monding van de Boesmansrivier, ten oosten van Port Elizabeth aan de zuidkust. De eerder genoemde Olof Godlieb de Wet schreef hierover in 1786 in prijzende bewoordingen: 'Collonel Gordon rijst weder over de Toppen der Bergen en door akelige en nooit te vooren bezogte kloven en Canalen, blijvende nog even vatbaar voor zodanige wonderbare zeldzaamheeden, als alleen door zijne ontdekking bloot zijn en te vooren nooit wierden gekend.' Minder enthousiast waren Heren Zeventien, die bij een bepaalde gelegenheid met misnoegen opmerkten dat Gordon 'blijkbaar alweer op reis was'. Gordon wees erop dat hij zijn reizen uitsluitend liet plaatsvinden in perioden dat zijn aanwezigheid aan de Kaap niet strikt noodzakelijk was.

In een brief aan zijn begunstiger in de Republiek, de griffier der Staten-Generaal Hendrik Fagel, schreef Gordon op 24 april 1779 dat hij tijdens zijn laatste reis weer veel nieuwe informatie had verzameld voor de kaart waaraan hij toen werkte. De brief bevat een uitgebreide beschrijving van het land met de natuurlijke gesteldheid, het voorkomen van ertsen, het landgebruik, de bewoners en navigatiegegevens over de zuidkust. Deze informatie komt goeddeels overeen met de inhoud van de verklarende teksten op de hier gereproduceerde kaart. Gecombineerd met de datum 1780 bij de aantekening over de miswijzing van het kompas aan de Kaap (linksonder) lijkt een basisdatering van 1777-1780 daarom het meest waarschijnlijk, met mogelijke enige tekstaanvullingen in 1786 en later. Samen met zijn brief verzond Gordon enige gezichten en kaarten van de Kaap en de Valsbaai aan Fagel, met het verzoek deze aan stadhouder Willem V te overhandigen. Waarschijnlijk betreft het hier de tekeningen en kaarten op de bladen 178-179, 181, 210-211, 212, 214-217 en 278-279. Een serie kopieën was bestemd voor de advocaat van de VOC, Frederik Willem Boers. Voor de zekerheid behield hij zelf ook kopieën, waarvan een aantal bewaard is gebleven in zijn particuliere atlas in het Rijksmuseum Amsterdam. Uit deze gang van zaken blijkt duidelijk dat hoezeer Gordon ook van deze exploratietochten genoot, hij de gegevens over land en volk niet in de laatste plaats ter informatie van zijn meerderen verzamelde.

Op zijn hier beschreven overzichtskaart uit de genoemde atlas besteedt Gordon voornamelijk aandacht aan de door hem bereisde gebieden, met nadruk op de westelijke en noordelijke delen van de Kaapkolonie. Aangezien de kaart waarschijnlijk nooit voltooid werd, zie bijvoorbeeld de lege cartouches onder, is het niet bekend of het de bedoeling was de blanco gelaten delen later nog in te vullen. Wel is uitgebreide nautische informatie over de zeeën langs de zuidkust opgenomen, waarbij Gordon zich baseerde op eigen waarnemingen en informatie uit scheepsjournalen en publicaties. Hoewel cartografisch niet geheel correct, geeft deze kaart in grote lijnen goed de geografische structuur van het land weer, met als noordelijke begrenzing de loop van de Oranjerivier waarvan Gordon tijdens meerdere reizen grote delen in kaart had gebracht. Een blijk van zijn veelzijdige interesse is de etnografische invulling van het land, aan de hand van afbeeldingen van de hoofdgroepen in de bevolking: de Tswana ('Groote Namaquas'), de Khoi ('Hottentotten'), de San ('Bosjemans'), de Xhosa ('Caffers') en in de buurt van de Kaap de Europeanen. Voor deze afbeeldingen werden diverse afzonderlijke tekeningen gekopieerd, waarvan een aantal eveneens in Gordon's atlas voorkomt. In navolging van Carel Frederik Brink, wiens kaart Gordon gebruikte voor het noordwestelijke deel bij de Visrivier in het huidige Namibië (bladen 248-249), plaatste hij de diverse diersoorten in hun natuurlijke leefomgeving, waaronder de 'Camelopardalis' ofwel giraffe. In zijn dagboek noteerde Gordon dat hij zelf een tekening van het dier had gemaakt, die hij hier overnam. Een door Gordon opgestuurde huid en skelet van een giraffe vonden in 1780 door bemiddeling van Jean Nicolas Sebastien Allamand, hoogleraar natuurwetenschappen aan de Universiteit in Leiden, een plaatsje in het rariteitenkabinet van Stadhouder Willem V in Den Haag. Zelf had hij in zijn Kaapse huis een opgezette giraffe staan. Gordons informatie over de *quagga* ('Kwagga', linksboven, *Equus quagga quagga*) is van groot belang omdat deze ondersoort van de steppezebra inmiddels is uitgestorven. In de Gordon-atlas in het Rijksmuseum Amsterdam bevinden zich meerdere afbeeldingen van dierfiguren die als voorbeeld dienden voor de verkleinde weergaven op de kaart, alsmede diverse botanische tekeningen.

Robert Jacob Gordon was born in Doesburg in 1743, and after his study at the University of Harderwijk went into military service, rising to the rank of captain in 1774. For the rest of his life he would be attached to the military to earn his living, from 1777 in the Cape Colony, but his true interest was to be found in the natural sciences. This large general map of the Cape Colony is impressive evidence of this. In a private capacity Gordon had already made lengthy journeys through the Cape Colony in 1773 during a stay of almost a year, including ones in the company of the famous Swedish botanist Carl Peter Thunberg and the Scottish plant-collector Francis Masson. Apart from this hardly anything is known about the journeys he made in this initial period. He says himself that he was also the first to have visited the still unknown Plettenberg Bay and observed the large reserves of timber there. We can conclude that he must also have trekked into the interior at that time from the fact that he had shot a *gemsbok* (gemsbuck, *Oryx gazella*), a kind of animal that does not occur in the vicinity of the Cape; see the picture in the centre of the map. From various captions it appears that Gordon derived his information of the areas he passed through from the local population, in this case 'Hottentots' or Khoi. From this first expedition Gordon brought back a dozen springboks to the Netherlands, and these were placed in Stadtholder Willem V's menagerie. In 1777 Gordon would give the Gariep or Grote Rivier the name Orange River in honour of this Prince of Orange; see sheets 278-279. On the map he also drew a *Prins Willem's de V-Berg* at the Oranje Poort, the junction of the *Prinses Wilhelmina's Rivier* (Caledon River) and the *Prins Willem's de Vijfde Rivier* (Orange River). It is amply clear that Gordon was a convinced Orangeist. Indirectly this was also the cause of his self-inflicted death in 1795, when after the successful attack by the British, who claimed they were acting in the name of the refugee Stadtholder Willem V, the burghers reproached him with having made scarcely any effort to defend the Cape.

Four diaries of Gordon's later journeys have been preserved, and these have been translated and provided with extensive notes in *Robert Jacob Gordon. Cape Travels, 1777 to 1786* published by Peter E. Rapier and Maurice Boucher. It is remarkable that apparently Gordon had the opportunity to be off duty for months on end on several occasions. His first journey, partly together with the Scottish soldier and botanist William Paterson, to places including the upper reaches of the Orange River, lasted from 6 October 1777 to 8 March 1778. Six months later he set out again in order to accompany Governor Joachim van Plettenberg on his grand tour of inspection (sheets 282-283). This undertaking was indeed in principle an official trip, but halfway their ways parted and Gordon continued his journey on his own. In any case on this map the Seekoei River (a tributary of the Orange River to the north-west of present-day Colesberg) still has the name that Gordon gave it, Plettenberg's River. The journey with William Paterson in 1779-1780 to the mouth of the Orange River in the north (sheets 236-237) took almost seven months. The period of war (1780-1784) and the departure of his chief, Lieutenant Hendrik Prehn, whose position as head of the troops he was then able to take over, kept Gordon at the Cape for several years after that. As soon as circumstances permitted he set off on a round trip once more, taking him in the period from 19 November 1785 to mid March 1786 first from the Cape via Tulbagh northwards as far as the mouth of the Olifants River, and after that straight across the country to the east and south-east up to the mouth of the Boesmans River, to the east of Port Elizabeth on the south coast. In 1786 the earlier mentioned Olof Godlieb de Wet wrote about this in laudatory terms: 'Colonel Gordon is again travelling over the peaks of the mountains and through grim and never before visited ravines and channels, remaining just as receptive as ever for such marvellous rarities as are only exposed by his discoveries and never known before.' The Gentlemen Seventeen were less enthusiastic, and on a particular occasion remarked that Gordon 'was apparently off on a trip again'. Gordon pointed out that he let his journeys take place exclusively in periods when his presence at the Cape was not strictly necessary.

In a letter to his patron in the Republic, the Clerk to the States-General Hendrik Fagel, Gordon wrote on 24 April 1779 that during his latest journey he had collected much new information for the map he was then working on. The letter contains a lengthy description of the country with its natural condition, the occurrence of ores, the land-use, the inhabitants and navigational data about the south coast. This information corresponds in the main with the content of the explanatory texts on the map reproduced here. In combination with the date 1780 on the note regarding the deviation of the compass at the Cape (lower left), a basis dating of 1777-1789 therefore seems the most probable, with some possible additions to the text in 1786 and later. Gordon sent Fagel a few scenes and maps of the Cape and False Bay together with his letter, with the request to pass them on to the Stadtholder Willem V. This probably refers to the drawings and maps on sheets 178-179, 181, 210-211, 212, 214-217 and 278-279. A series of copies was intended for the advocate of the VOC, Frederik Willem Boers. For safety's sake he himself also kept copies, and a number of these are now preserved in his personal atlas in the *Rijksmuseum*, Amsterdam. From these procedures it is clear that no matter how much Gordon enjoyed these explorations, he also gave priority to collecting data on the country and people for the information of his superiors.

On the general map from the above atlas we are describing here, Gordon devoted attention in the first place to the areas that he travelled through, with emphasis on the western and northern parts of the Cape Colony. In view of the fact that the map was probably never completed (see, for example, the empty cartouches in the lower part), it is unknown whether it was the intention later to fill in the parts left blank. Detailed nautical information about the seas along the south coast is certainly there, and for this Gordon was basing himself on his own observations and information from ships' logs and publications. Although cartographically it is not completely correct, in the main this map shows the geopgraphical structure of the country quite well, with as northern border the course of the Orange River, large parts of which Gordon had mapped on various trips. Proof of his many-sided interest is the ethnographic description of the land, using depictions of the principal groups in the population: the Tswana (*Groote Namaquas*), the Khoi (*Hottentotten*), the San (*Bosjemans*), the Xhosa (*Caffers*) and near the Cape the Europeans. For these depictions various separate drawings were copied, and several of these also occur in Gordon's atlas. In imitation of Carel Frederik Brink, whose map Gordon used for the north-western part of the Fish River in the present Namibia (sheet 248-249), he placed the various sorts of animals in their natural habitat, including the *Camelopardalis* or giraffe. Gordon noted in his diary that he himself had made a drawing of this animal, that he adopted here. Through Jean Nicolas Sebastien Allamand, professor of natural sciences at the University of Leiden, in 1780 the skin and skeleton of a giraffe that Gordon had sent were given a place in Stadtholder Willem V's chamber of curiosities in The Hague. Gordon himself had a stuffed giraffe in his house at the Cape. His information on the *quagga* (*Kwagga*, upper left, *Equus quagga quagga*) is of great importance, because this sub-species of the steppe zebra has meanwhile become extinct. In the Gordon atlas in the *Rijksmuseum* in Amsterdam there are a number of depictions of animal figures that served as models for the reduced versions on the map, as well as various botanical drawings.

blad 253 onder / sheet 253 below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.24.

[Anoniem, 1780-1785] :
[Anonymous, 1780-1785] :

[Kaart van het Paardeneiland].

[Map of Paarden Island].

Schaalstok van 400 Rhynl. Roeden = [ca. 1 : 10.150].
Scale-bar of *400 Rhynl. Roeden* = [approximately 1 : 10,150].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37 x 61 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37 x 61 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Op de hier gereproduceerde kaart van het Paardeneiland, die waarschijnlijk wat vroeger is te dateren dan die van de ingenieur Dominicus Michel Barbier op blad 254 boven, is vlakbij de zee het posthuis met bijgebouwen te herkennen. De blanco zeshoek rechts daarvan, aan de overzijde van de riviermonding, is mogelijk het grondvlak van de inmiddels vervallen Nieuwe Batterij. Van de diverse boerderijen van vrijburgers rondom het eiland is rechtsboven onder meer de 'Roode bloem' aangeduid. Deze hofstede en het kustgedeelte met de monding van de Zoute Rivier zijn ook te zien op de kaart en de tekening op blad 146.

On the map of Paarden Island reproduced here, which probably can be dated somewhat earlier than the one by the engineer Dominicus Michel Barbier on sheet 254 above, we can recognize the posthouse with outbuildings close to the sea. The blank hexagon to the right of it, on the other side of the rivermouth, is possibly the base of the New Battery, in the meantime derelict. In upper right, of the various farms of free burghers around the island, amongst others the *Roode bloem* is shown. This farmhouse and the part of the coast with the mouth of the Salt River are also to be seen on the map and the drawing on sheet 146.

Plan
van de Tafel Baay .
Waar ingebragt Zyn, Eenige gedane
Peylingen, op Ordre van den Gouverneur
van De Graaff door den Gesaghebber op het
Ed: Comp: Schip de Meermin Barendse
In de Maand Octobre 1786.
Het Paarde Eyland.
Schaal van 1500 Rynlandse Roeden

blad 253 boven / sheet 253 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.39.

Op Ordre van den Gouverneur van de Graaff; door den Gesaghebber op het Ed: Comp: Schip de Meermin Barendse. In de Mand Octobre 1786 :
On the Orders of the Governor van de Graaff, by the Skipper on the Hon: Comp: Ship the Meermin, Barendse. In the Month of October 1786 :

Plan / van de Tafel Baay. / Waar ingebragt zijn, Eenige gedane / Peylingen.

Chart / of Table Bay. / To which have been added, Some / Soundings.

Schaalstok van 1500 Rynlandse Roeden = [ca. 1 : 42.200].
Scale-bar of *1500 Rynlandse Roeden* = [approximately 1 : 42,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 57 x 48 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 57 x 48 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Met deze kaart van de Tafelbaai en het Paardeneiland (Paarden Eiland, Island) begint de beschrijving in meer detail van het noordelijke deel van de Kaapkolonie, tot en met blad 261. Dicht bij de monding van de Zoute Rivier (Salt River) was al in 1656 op een hoog duin het wachthuis Kijckuijt gebouwd (zie blad 85). De posthouder had als taak op het daar geweide vee te passen en aangespoeld wrakhout te verzamelen, waarmee de altijd krappe voorraad brandhout kon worden aangevuld. In latere tijd liet men hier vooral de paarden van de artillerie en molenpaarden grazen. Nadat door middel van een doorgraving de landtong tussen de oude monding van de Zoute Rivier en de zee tot een eiland was gemaakt, kreeg dit in 1728 de officiële benaming van Paardeneiland. Nabij het Paardeneiland werd in 1755 aan de overzijde van de gegraven riviermonding de Nieuwe Batterij opgeworpen, zie blad 103. Na 1780 werden verscheidene nieuwe kaarten van het eiland vervaardigd in verband met de kustverdediging, waarvan enkele zijn weergegeven op de bladen 253-254.

The more detailed description of the northern part of the Cape Colony begins with this map of Table Bay and Paarden Eiland (Island), up to sheet 261. The watchhouse Kijckuijt (see sheet 85) had already been built close to the mouth of the Salt River (Zoute Rivier) on a high dune in 1656. The head of post had as his main task to look after the animals grazing there and to collect driftwood washed up, so that the supply of firewood, always short, could be supplemented. In later times in particular the horses (*paarden* in Dutch) of the artillery and mill-horses were grazed here. After the spit of land between the old mouth of the Salt River and the sea had been made into an island by digging a new outlet for the river, in 1728 this was given the official name of Paardeneiland (Paarden Eiland, Island). Close by Paarden Island on the other side of the artificial river mouth the New Battery was erected in 1755, see sheet 103. After 1780 various new maps of the island were produced in connection with coastal defence, and several of these are reproduced on sheets 253-254.

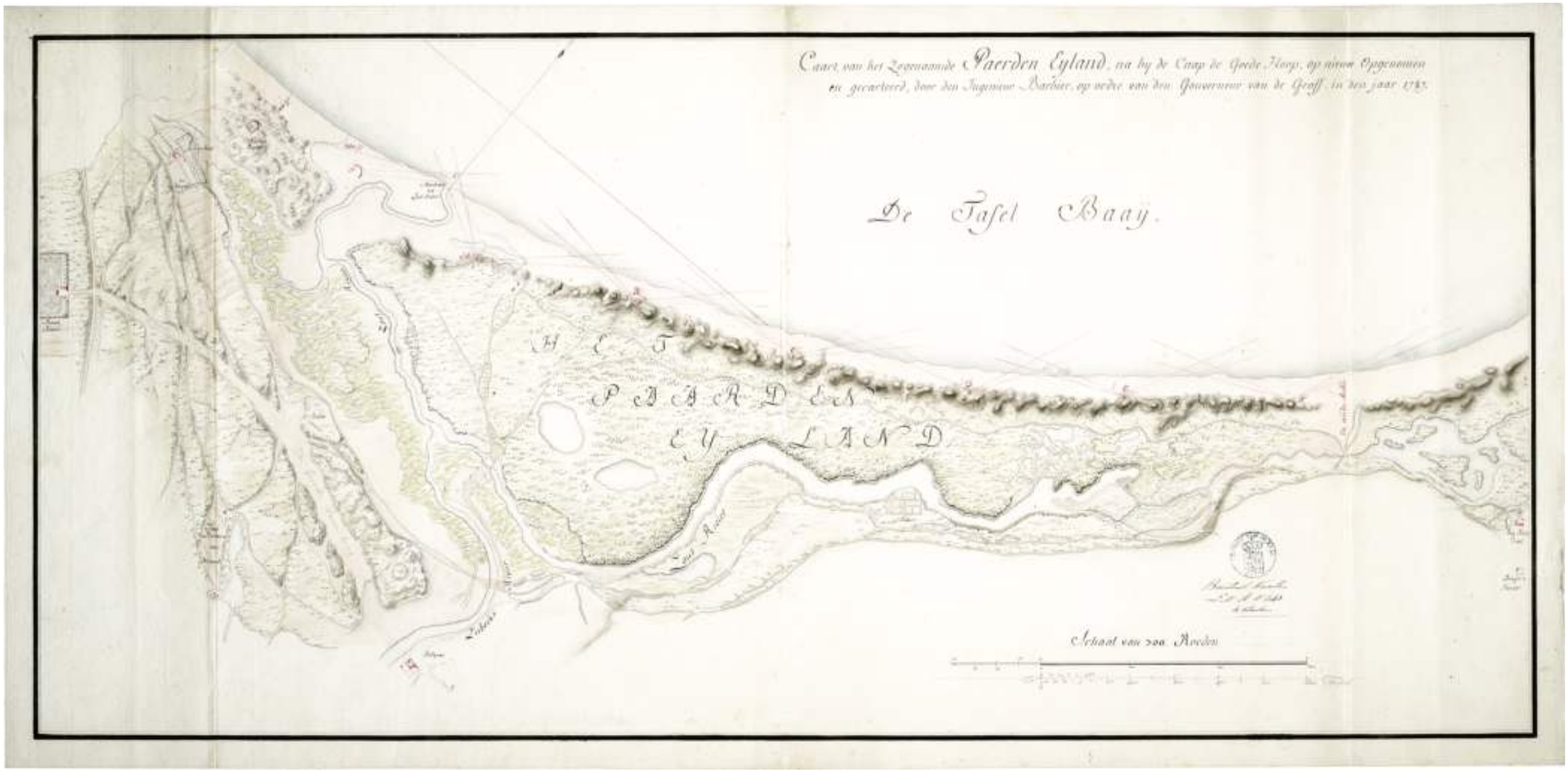
Caart van het Zogenaamde Paerden Eyland, na by de Caap de Goede Hoop, op nieuw Opgenomen
en gecarteerd, door den Ingenieur Barbier, op ordre van den Gouverneur van de Graff, in den jaar 1787.
De Tafel Baay.
H E T
P A A R D E N
E Y L A N D
Schaal van 300 Roeden

blad 254 boven / sheet 254 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.26.

Op nieuw Opgenoomen en gecarteerd, door den Ingenieur Barbier, op ordre van den Gouverneur van de Graff, in den jaar 1787 :
Surveyed anew and charted, by the Engineer Barbier, on the orders of the Governor van de Graaff, in the year 1787 :

Caart van het zogenaamde Paerden Eyland, na bij de Caap de Goede Hoop.

Map of the so-called Paarden Island, near the Cape of Good Hope.

Schaalstok van 300 Roeden = [ca. 1 : 7.000].
Scale-bar of *300 Roeden* = [approximately 1 : 7,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 47,5 x 97 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 47.5 x 97 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Op zijn nieuw opgenomen kaart van 1787 projecteerde Dominicus Michel Barbier direct langs de kust een aantal locaties voor stellingen en batterijen met de bijbehorende schootsvelden. Dit plan werd niet uitgevoerd. Bij de aanval op de Kaapkolonie in 1806 landden de Britse troepen ruim 10 kilometer ten noorden van het Paardeneiland bij de Blouberg; zie blad 255.

On his newly surveyed map from 1787, Dominicus Michel Barbier projected a number of locations for gun positions and batteries with their fields of fire directly along the coast. At the time of the attack on the Cape Colony in 1806, the British landed a good 10 kilometres to the north of Paarden Island near the Blouberg; see sheet 255.

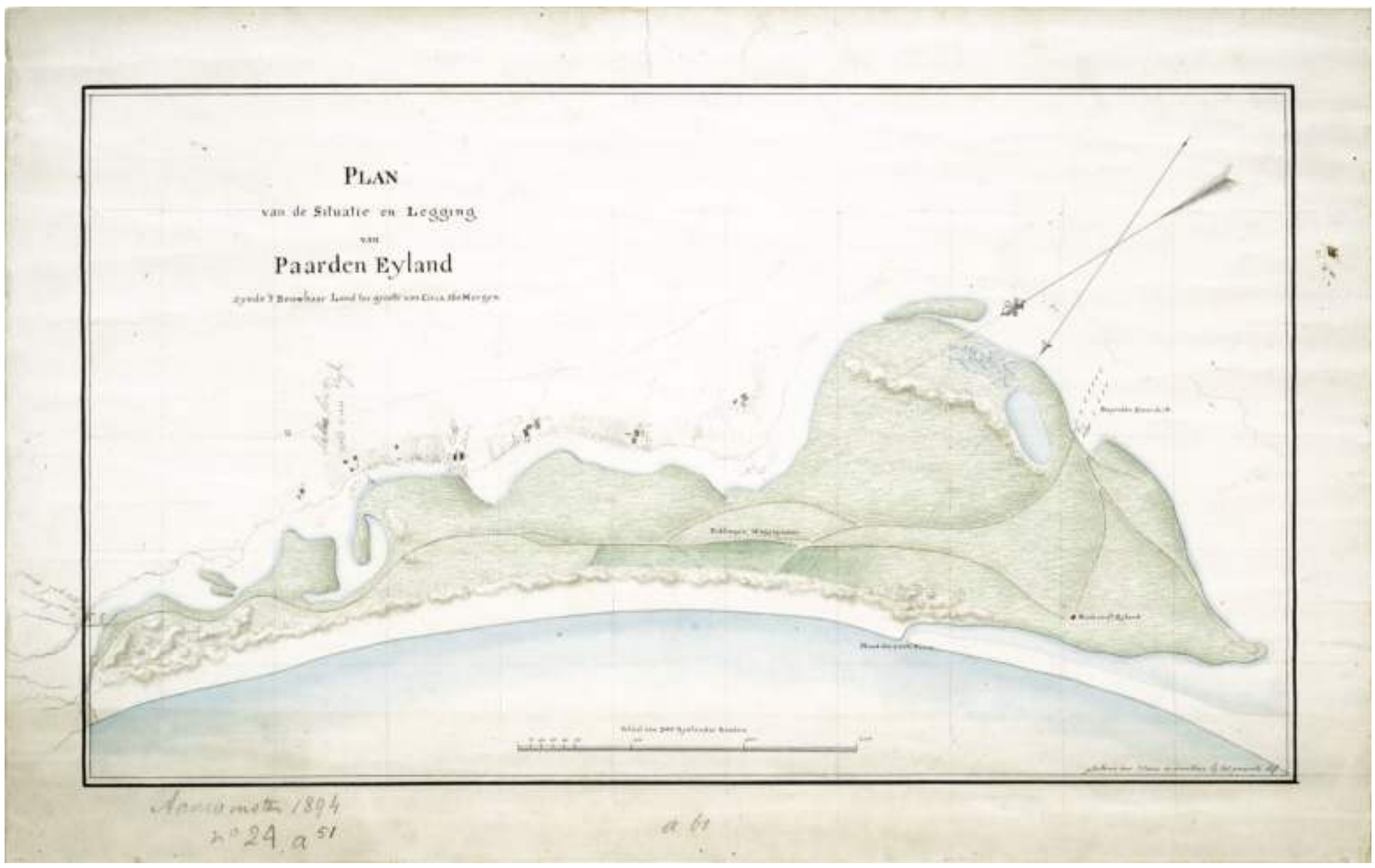

blad 254 onder / sheet 254 below:

Nationaal Archief, 4.JSF 51.

Geteekend door J: Jones dessinateur bij het generale staf, [1803] :
Drawn by J: Jones draughtsman at the general staff, [1803] :

Plan / van de Situatie en Legging / van / Paarden Eyland / zynde 't Bouwbaar Land ter groote van Circa 160 Morgen.

Map / of the Situation and Layout / of / Paarden Island / being the Arable Land covering an area of About 160 Morgen.

Schaalstok van 300 Rynlandse Roeden = [ca. 1 : 10.000].
Scale-bar of *300 Rynlandse Roeden* = [approximately 1 : 10,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 28 x 46 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 28 x 46 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Kort na aankomst van gouverneur J.W. Janssens in de Kaapkolonie werd het plan geopperd de post op het Paardeneiland op te heffen, waartoe Josephus Jones in 1803 de opdracht kreeg het eiland opnieuw in kaart te brengen en het oppervlak aan potentiële landbouwgrond aan te geven. Hoewel de omwonende vrijburgers (zie de reeks boerderijen langs de landzijde) wel interesse in het vrijkomende land hadden, is de opheffing bij nader inzien niet doorgezet.

Shortly after Governor J.W. Janssens arrived in the Cape Colony, the plan was proposed to remove the post on Paarden Island, for which purpose in 1803 Josephus Jones was given instructions to map the island once more and indicate the area of potential arable land. Although the neighbouring free burghers (see the line of farms along the landward side) were certainly interested to obtain the land that whould become available in this manner, on second thoughts the removal of the post did not go ahead.

blad 255 boven / sheet 255 above:

Library of Parliament, Cape Town, 18447 (1).

To J.B. Furly from his old friend & schoolfellow Henry Smart St. Br. Engls. Feb 2 1809 :
Voor J.B. Furly van zijn oude vriend en schoolgenoot Henry Smart St. Br. Engls. Feb 2 1809 :

Sketch of the Country between Cape Town and / Blue Berg [...].

Schets van het Land tussen Kaapstad en / Blouberg [...].

Schaalstokken van *4 Miles, 5200 Yards* = [ca. 1 : 43.800].
Scale-bars of 4 Miles, 5200 Yards = [approximately 1 : 43,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 51 x 73 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 51 x 73 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [rechtsboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper right] continuation of the title :

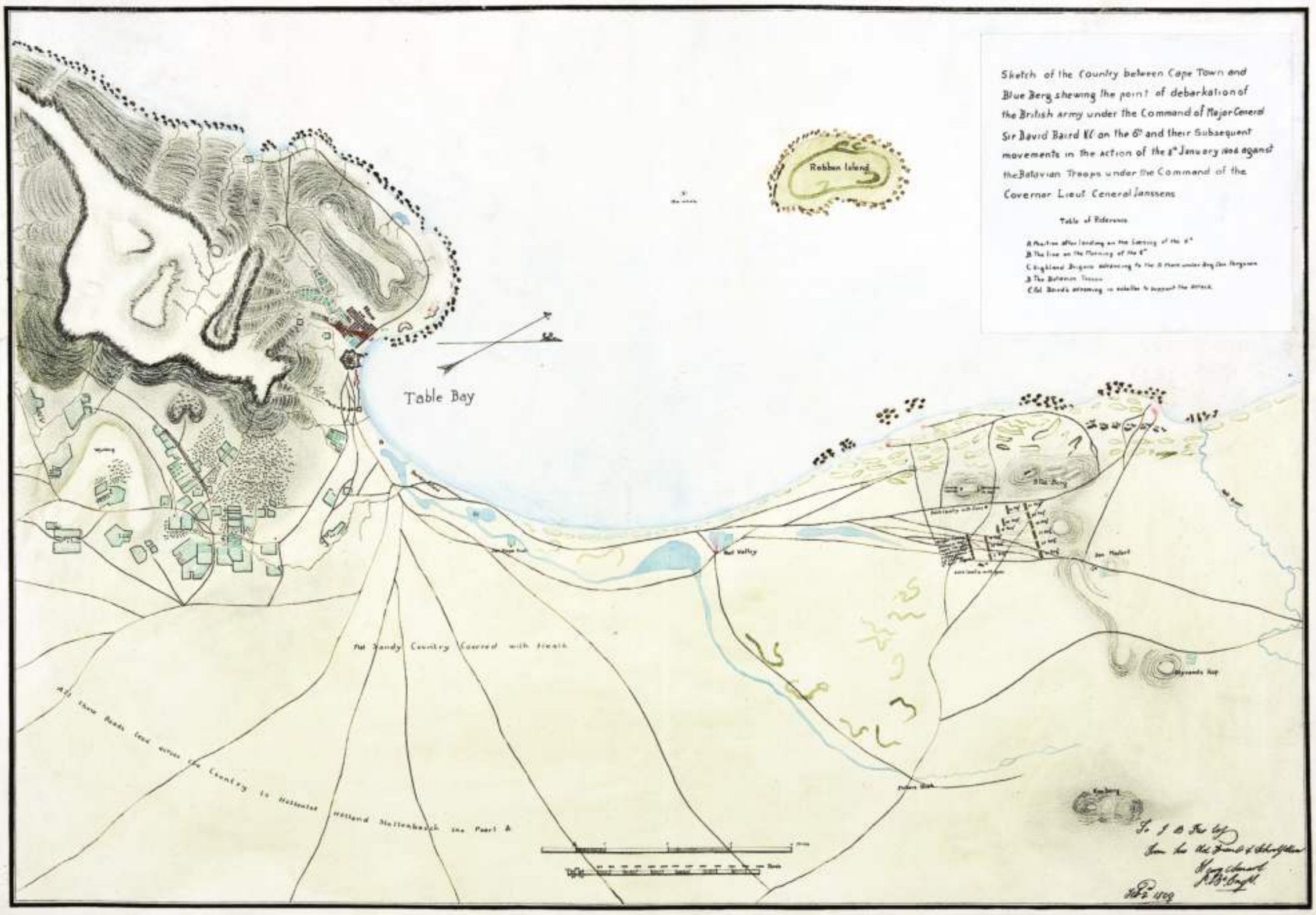
Sketch of the Country between Cape Town and Blue Berg shewing the point of debarkation of the British army under the Command of Major General Sir David Baird KC on the 6th and their Subsequent movements in the action of the 8th January 1806 against the Batavian Troops under the Command of the Governor Lieut. General Janssens
Table of Reference
Robben Island
Table Bay
Blue Berg
Salt Valley
Sea Point
Flat Sandy Country Covered with Heath
All these Roads Lead across the Country to Hottentot Holland Stellenbosch and Paarl &

Shewing the point of debarkation of / the British Army under the command of Major General / Sir David Baird K:C: on the 6th and their Subsequent / movements in the Action of the 8th January 1806 against / the Batavian Troops under the Command of the / Governor Lieut. General Janssens.

[rechtsboven] een legenda bij de letters A t/m D en een kaartsymbool :
[upper right] a key to the letters A to D and a cartographic symbol :

Table of Reference.
A. Position after landing on the Evening of the 6th.
B. The line on the Morning of the 8th.
C. Highland Brigade advancing to the A Mark under Brig. Gen. Ferguson.
D. The Batavian Troops.
[kaartsymbool] Col. Baird's advancing in echellon to support the Attack.

Het einde van de Nederlandse heerschappij over de Kaapkolonie werd ingeluid door de Slag bij de Blaauwberg (Blouberg), aan de kust op bijna 20 kilometer ten noorden van Kaapstad, waar de Britten zonder veel problemen op 6 en 7 januari 1806 hun 5000 man troepen aan land konden zetten. Hier vonden ze op de 8ste januari generaal Janssens bijna voltallige leger- en militiemacht van ruim 2000 man tegenover zich. Na afloop van de verloren slag (zie blad 255 onder) trok Janssen zich met het restant van zijn troepen terug in Hottentots Holland, zie blad 294, maar op 18 januari moest hij alsnog de capitulatie ondertekenen. Deze Britse kaart van drie jaar later toont de opstelling van de strijdende partijen aan het begin van het treffen op 8 januari 1806.

The end of Dutch rule over the Cape Colony was heralded by the Battle of Blaauwberg (Blouberg), near the seaside hill of that name nearly 20 kilometres to the north of Cape Town, where the British were able to land a force of 5000 men without much trouble on 6 and 7 January 1806. Here they found themselves facing General Janssens' almost entire force of army and militia on 8 January. At the end of the lost battle (see sheet 255 below), Janssens withdrew with the remnants of his troops to Hottentots Holland, see sheet 294, but on 18 January even so had to sign the capitulation. This British map from three years later shows the deployment of the combatants at the commencement of the battle on 8 January 1806.

blad 255 onder / sheet 255 below:

Iziko William Fehr Collection A 45.

[Anoniem, ca. 1806] :
[Anonymous, c. 1806] :

[Afbeelding van de Slag bij Blouberg].

[Depiction of the Battle at Blouberg].

Aquarel op papier, 42,5 x 61 cm.
Water-colour on paper, 42.5 x 61 cm.

Tegen de achtergrond van de Tafelberg links en de Blaauwberg (Blouberg) staan links de Kaapse troepen op 8 januari 1806 in slagorde tegenover de Britse landingsmacht, waarvan de verschillende regimenten bezig zijn aan hun beslissende opmars. Aan beide zijden van Janssens infanterie staan kleine cavalerie-eenheden opgesteld, terwijl de partijen elkaar inleidend met hun veldartillerie beschieten.

Against the background of Table Mountain and the Blaauwberg (Blouberg), on 8 January 1806 the Cape troops are drawn up on the left opposite the British landing force, the various regiments of which are engaged in their decisive advance. On either side of Janssens's infantry small cavalry units are deployed, while the parties fire introductory salvoes at each other with their field artillery.

blad 256 boven / sheet 256 above:

Iziko William Fehr Collection, E 48.

Opgemete en aan Plan gebragt door mij J.W. Wernich gesw. Landmeter, [ca. 1790] :
Surveyed and Charted by me J.W. Wernich sworn Surveyor, [c. 1790] :

Plan / van de / Kerk te Zwartland.

Plan / of the / Church at Zwartland [Malmesbury].

Schaalstok van 200 Rynlandsche Roeden = [ca. 1 : 5.600].
Scale-bar of *200 Rynlandsche Roeden* = [approximately 1 : 5,600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 31 x 25,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 31 x 25.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsonder] een legenda bij de letters A t/m D en a t/m o :
Explanations: [lower right] a key to the letters A to D and a to o :

Explicatie.
A. De Kerk.
B. De Pastorie Tuin en Zaayland.
C. Voorlezers woning en Tuin.
D. Erven Behoorende tot de kerk.
a, b, c, d, e, f, g. De nieuw opgemete Erven.
h. De Plein.
i. De Geprojecteerde Straat.
k. Meede Geprojecteerde Straat en Lands weg.
l, m. Twee Fontaine.
n. De Diepe Revier.
o. De Groote Weg.

In het grote gebied ten westen en noordwesten van Riebee(c)ks Kasteel met de naam Zwart Land ('t Swarte land, Swartland), zo genoemd naar de begroeiing van donkergekleurde *renosterbossies*, waren ten tijde van gouverneur-generaal G.W. van Imhoffs verblijf in 1743 al vele boeren een bedrijf begonnen. Van Imhoff constateerde dat het voor hen onmogelijk was vandaar ter kerke te gaan, aangezien de dichtstbijzijnde kerk in Paarl stond; zie de kaart op de bladen 282-283. Hij gaf derhalve opdracht tot de bouw van een kerk in dit gebied en van nog een tweede in het oostelijk daarvan gelegen Roodezand, in het huidige Tulbagh; zie blad 270. In Zwartland werd onmiddellijk begonnen met de bouw van de kerk aan de Dieprivier (Diep River); de pastorie werd evenwel pas in 1771 opgeleverd. Deze ca. twintig jaar latere kaart van de landmeter Johan Willem Wernich diende om de verkoop van particuliere gronden in de omgeving te stimuleren. Voor de door Wernich geprojecteerde erven (a-g) werden toen echter geen kopers gevonden, waarschijnlijk mede vanwege het feit dat de Dieprivier in de zomer in de regel droog stond. Uit deze kleine kern ontstond het latere Malmesbury, ca. 60 kilometer ten noord-noord-oosten van Kaapstad.

At the time of Governor-General G.W. van Imhoff's stay in 1743 many farmers had already set themselves up in the wide area to the west and north-west of Riebee(c)k's Kasteel known as Zwart Land ('t Swarte land, Swartland, 'Black Land'), named this way after the dark-coloured *renosterbossies* growing there. Van Imhoff observed that it was impossible for these people to get to church from there, seeing that the nearest church was in Paarl; see the map on sheets 282-283. He therefore gave instructions to build a church in this area and a second one in Roodezand, to the east of Zwartland in the present Tulbagh; see sheet 270. In Zwartland building was begun immediately on the church on the Diep River, but the parsonage was not completed until 1771. This map from about twenty years later by the surveyor Johan Willem Wernich was intended to encourage the sale of private land in the surrounding area. However, no buyers were found for the properties that Wernich planned (a-g), probably also because of the fact that the Diep River as a rule was dry in summer. From this small core arose the later town of Malmesbury, about 60 kilometres north-north-east of Cape Town.

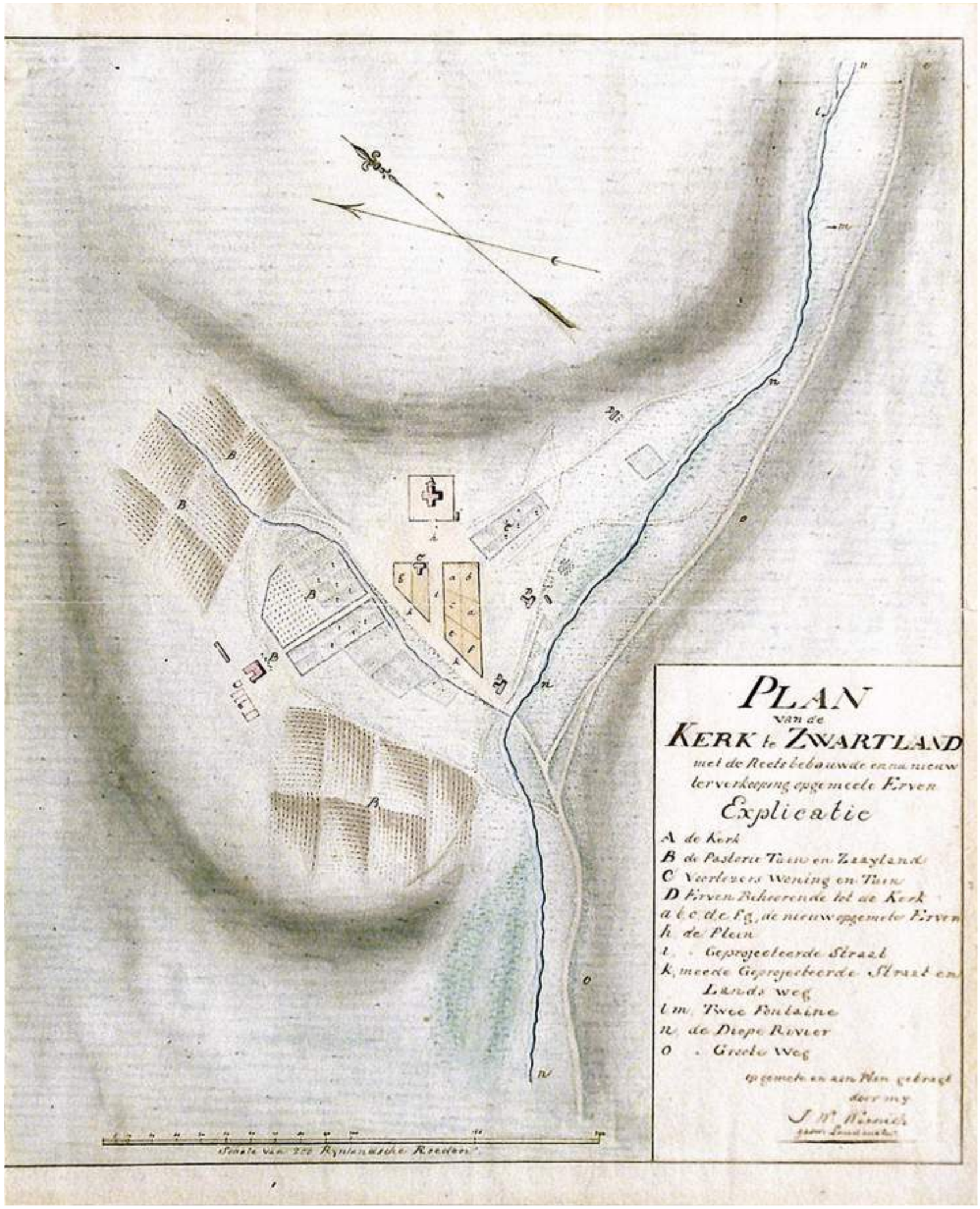
PLAN
van de
KERK te ZWARTLAND
met de Reets gebouwde en na nieuw
te verkoopen opgemeete Erven
Explicatie
A de Kerk
B de Pastorie Tuin en Zaayland
C Voorlezers Woning en Tuin
D Erven Behoorende tot de Kerk
a b c d e f g, de nieuw opgemete Erven
h de Plein
i . Geprojecteerde Straat
k, meede Geprojecteerde Straat en
Lands weg
l m Twee Fontaine
n de Diepe Revier
o . Groote Weg
opgemeten en aan Plan gebragt
door my
J W. Wernich
sworn Landmeter
Schaal van 200 Rynlandsche Roeden

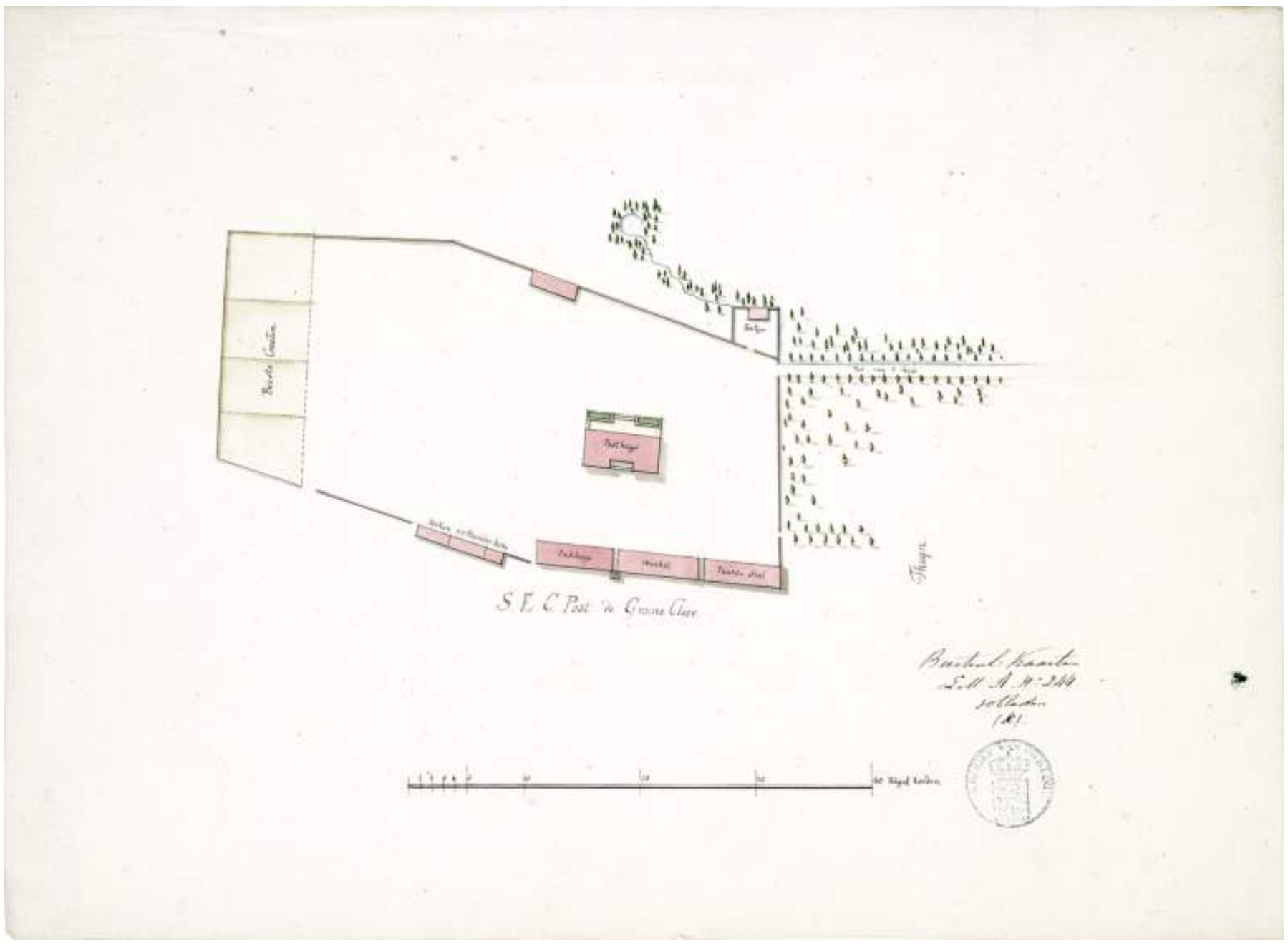

blad 256 onder / sheet 256 below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.36.

[Josephus Jones, toegeschreven, ca. 1791] :
[Josephus Jones, attributed, c. 1791] :

S.E.C. Post de Groene Cloov.

The Honourable Company's Post Groenkloof [Mamre].

Schaalstok van 40 Rhynl. Roeden = [ca. 1 : 985].
Scale-bar of *40 Rhynl. Roeden* = [approximately 1 : 985].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 30 x 42 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 30 x 42 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Deze plattegrond en die op blad 257 boven werden waarschijnlijk door Josephus Jones vervaardigd naar aanleiding van de door Heren Zeventien opgelegde bezuinigingsronde in 1791, waartoe toen onderzocht moest worden welke compagniesposten afgestoten konden worden. In de zeer vruchtbare Groene Kloof, waaruit de oorspronkelijke Khoi-bevolking in de late zeventiende eeuw al was verdreven, begon de vrijburger Henning Hüsing in 1700 een veebedrijf met een van de Compagnie gekochte veestapel. Deze bestond uit 3747 schapen en 522 runderen en kostte hem toen niet minder dan 17.505 gulden, maar daar stond tegenover dat hij jaarlijks per contract zo'n 50.000 kilo vlees aan de Compagnie kon (en moest) leveren. Na een aanval op zijn vee door de Khoi in 1701 kon hij bewerkstelligen dat de Compagnie, die voor haar vleesvoorziening in feite goeddeels van Hüsings leveranties afhankelijk was, hier ter beveiliging een militaire post oprichtte. Deze werd in 1712 iets naar het zuiden verplaatst in de vorm zoals de plattegrond aangeeft; zie de kaart op de bladen 206-207, hoewel deze enkele onnauwkeurigheden bevat. In 1729 werd het grote gebied ten noorden van de Groene Kloof heringedeeld en aan 46 veehouders uitgegeven; sindsdien werd het doorgaans aangeduid als Slachtersveld (zie de kaart op blad 204). De post fungeerde als verzamelplaats van ruilvee dat betrokken werd van de Khoi (zie de 'Beeste Craalen' op de plattegrond), terwijl hier ook de trekossen

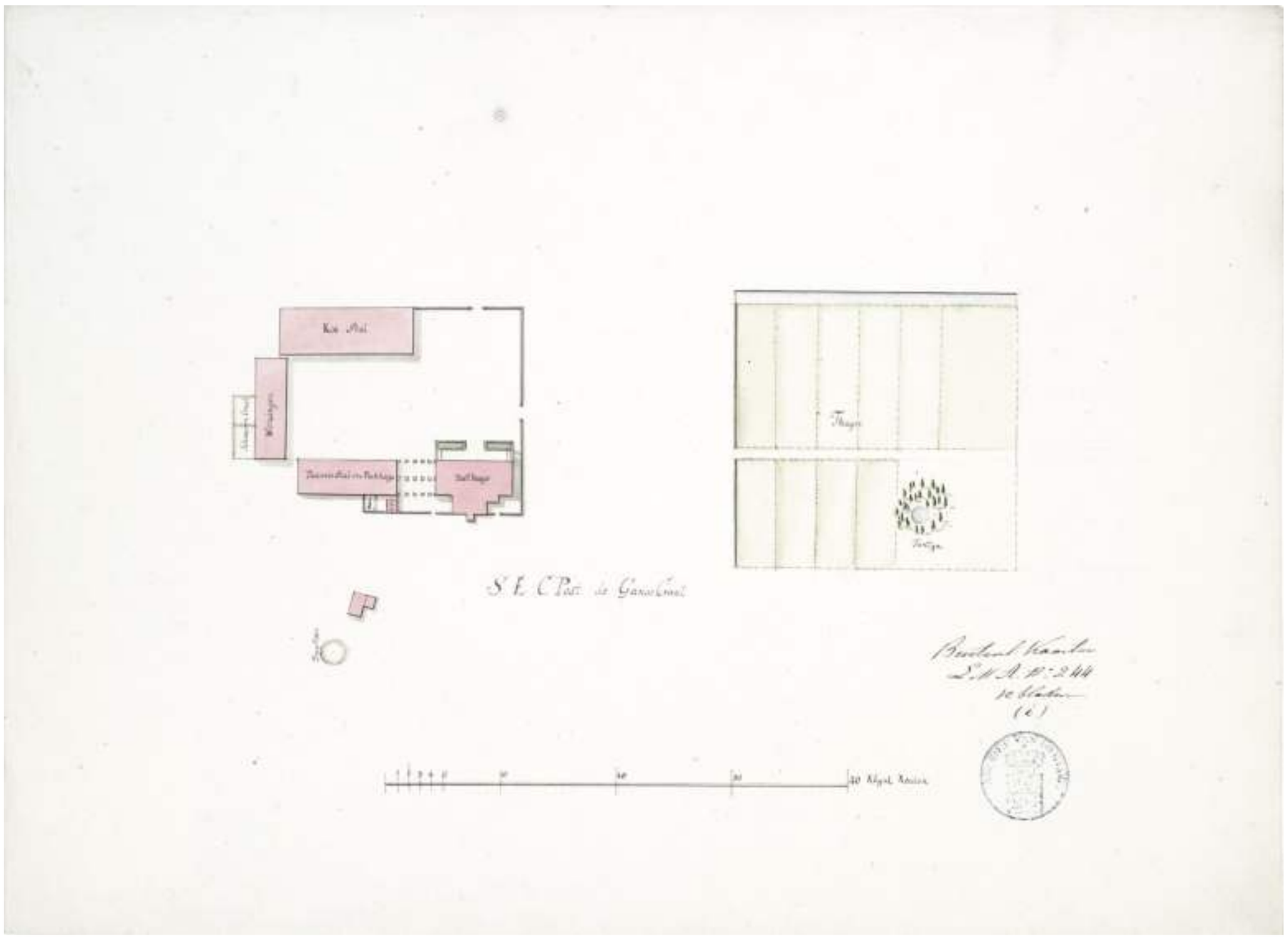

blad 257 boven / sheet 257 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.35.

[Josephus Jones, toegeschreven, ca. 1791] :
[Josephus Jones, attributed, c. 1791] :

S.E.C. Post de Ganse Craal.

The Honourable Company's Post Ganzekraal.

Schaalstok van 40 Rhynl. Roeden = [ca. 1 : 985].
Scale-bar of *40 Rhynl. Roeden* = [approximately 1 : 985].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 30 x 42 cm.
1 map : ms on paper, 30 x 42 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

De post Ganzekraal lag ten westen van de compagnies-vestiging Groenkloof, zie blad 256 onder, en werd bij de bezuinigingsronde van 1791 eveneens verkocht.

The post of Ganzekraal lay to the west of the Company's settlement at Groenkloof, see sheet 256 below, and was also sold during the economy measures imposed in 1791.

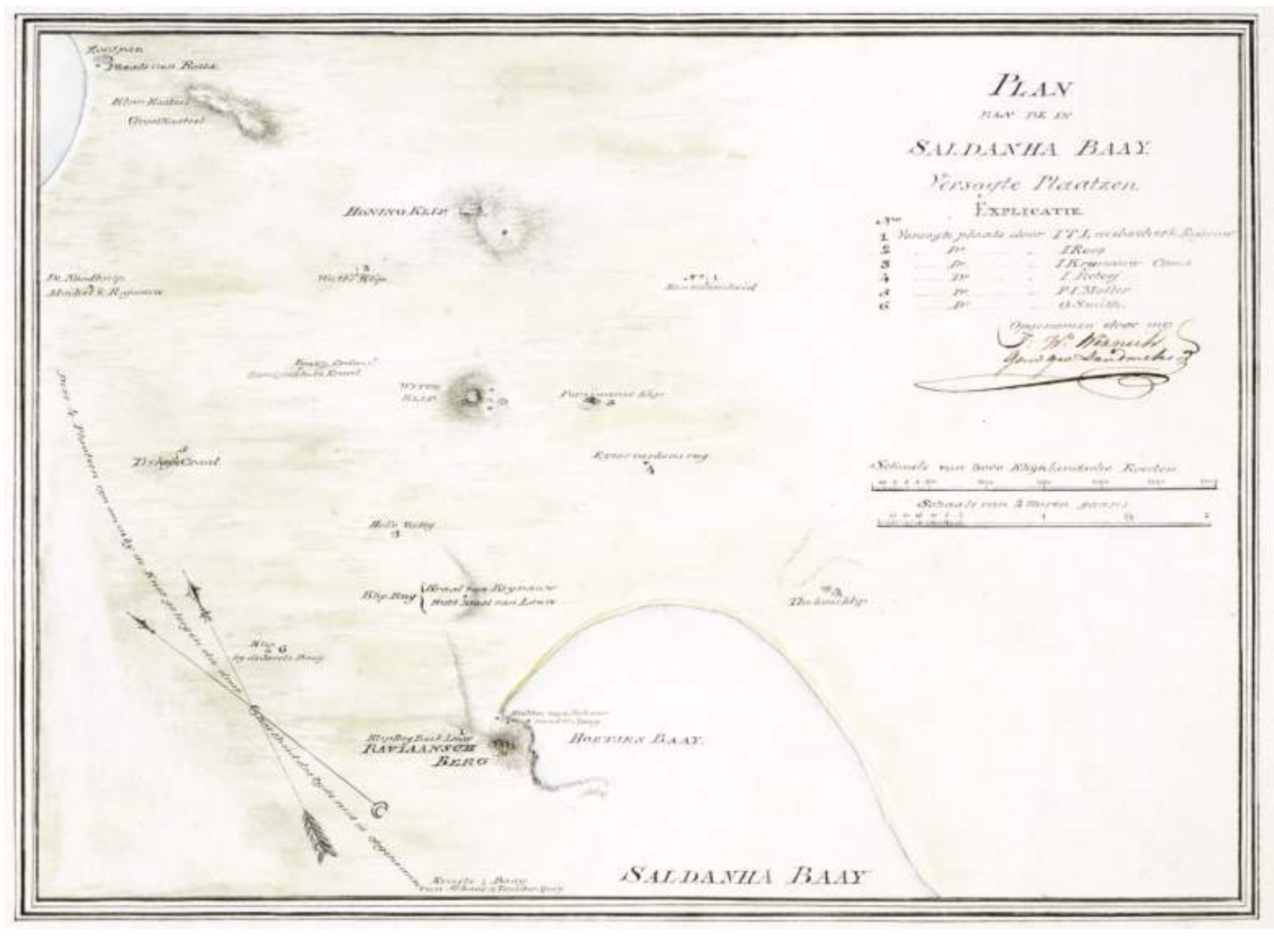

blad 257 onder / sheet 257 below:

Nationaal Archief, 4.JSF 58.1.

Opgenomen door mij J:W: Wernich gouv. ges. Lantmeter, [ca. 1791] :
Surveyed by me J:W: Wernich govt. sworn Surveyor, [c. 1791] :

Plan / van de in / Saldanha Baay. / Versogte Plaatzen.

Map / of the / Requested [grants for] Farmsteads. / in Saldanha Bay.

Schaalstok van 3000 Rhijnlandsche Roeden = [ca. 1 : 107.700].
Scale-bar of *3000 Rhijnlandsche Roeden* = [approximately 1 : 107,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 25 x 34,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 25 x 34.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 6 :
Explanations: [upper right] a key to the numbers 1 to 6 :

Explicatie.
N:o
1. Versogte plaats door I.T. Laubscher & Rossouw.
2. D[itt]o I. Roos.
3. D[itt]o I. Krijnauw Coms.
4. D[itt]o I. Reteef.
5. D[itt]o P.I. Moller.
6. D[itt]o O. Smith.

In 1791 werden aan de Politieke Raad enkele kaarten overgelegd van gebieden in de noordwestelijke periferie van de Kaapkolonie waarvan tot dan toe weinig exacte informatie met betrekking tot het landbezit beschikbaar was geweest. In de wijde omgeving van de Saldanhabaai en de St. Helenabaai hadden zich in de voorgaande decennia meerdere vrijburgers gevestigd, die zich nu officieel dienden te registreren en bij het Kaapse bestuur een verzoek moesten indienen voor de formele toewijzing van hun 'plaatzen'. De landmeter Johan Willem Wernich karteerde de desbetreffende gebieden aan beide baaien, alsmede de landerijen aan de Bergrivier; zie ook de bladen 258-259.

In 1791 several maps were submitted to the Political Council showing areas on the north-western periphery of the Cape Colony, on which until then not much exact information relating to landholdings had been available. In the preceding decades a number of free burghers had settled in the broad area of Saldanha Bay and St. Helena Bay, and these now had to register officially and submit a request for formal allocation of their *plaatzen* (farms). The surveyor Johan Willem Wernich mapped the relevant areas on the two bays, as well as the estates on the Berg River; see also sheets 258-259.

werden geweid die voor de transporten in dit gebied en wijde omgeving werden ingezet. Groene Kloof of Groenkloof diende tevens als pleisterplaats tussen de Kaap en de Saldanhabaai. In 1791 werd de post opgeheven en verpacht. De tegenwoordige naam van deze plaats is Mamre, ca. 50 kilometer ten noorden van Kaapstad.

This ground-plan and the one on sheet 257 above were probably produced by Josephus Jones in connection with the round of economy measures imposed by the Gentlemen Seventeen in 1791, for which an enquiry had to be made as to which Company posts could be closed. In 1700 the free burgher Henning Hüsing began a livestock business in the very fertile Groene Kloof, from which the original Khoi inhabitants had been driven out in the late seventeenth century. He began with livestock bought from the Company, consisting of 3747 sheep and 522 cattle, which cost him no less than 17,505 guilders, but on the other hand under contract he could (or rather, had to) deliver some 50,000 kilos of meat to the Company annually.

Following an attack on his stock by the Khoi in 1701, he was able to persuade the Company, which was in fact largely dependent on Hüsing's deliveries for its supply of meat, to set up a military post here to ensure his safety. In 1712 this was moved a little to the south in the form that the ground-plan indicates; see the map on sheets 206-207, although this contains several inaccuracies. In 1729 the large area to the north of the Groene Kloof was redivided and allotted to 46 cattle farmers; from then on it was commonly called Slachtersveld ('Butchers' Field', see the map on sheet 204). The post functioned as a collection point for barter animals drawn from the Khoi (see the *Beeste Craalen*, cattle yards, on the map), while draught oxen that were used for transport in this area and the wider region were also pastured here. At the same time Groene Kloof or Groenkloof served as a stopping-place between the Cape and Saldanha Bay. In 1791 the post was closed and leased out. The present name of the place is Mamre, about 50 kilometres to the north of Cape Town.